

VJEROUČITELJ GLAVNI ČIMBENIK U PROMICANJU POLOŽAJA I KVALITETE VJERONAUKA U HRVATSKOJ ŠKOLI

Važnost zaživljavanja mentorske i savjetodavne službe u profiliranju
novog lika vjeroučitelja

Milan ŠIMUNOVIĆ, Rijeka

Sažetak

Prisutnost vjeronauka i vjeroučitelja u školi otvorila je sasvim novu i veoma izazovnu stranicu djelovanja Crkve u novim društvenim okolnostima. U utvrđivanju formalno-pravnoga uključivanja vjeronauka u odgojno-obrazovni sustav, što se je na poseban način dogodilo potpisivanjem ugovora između Država i Crkve, posebnu pozornost trebalo je posvetiti vjeroučitelju kao jednom od najodgovornijih čimbenika. Nakon početnog oduševljenja nastupilo je razdoblje svjesnijeg suočavanja sa sve zahtjevnijim očekivanjima školskoga sustava, u svijetu koji se ubrzano mijenja, kao i sa nizom predrasuda i nerazumijevanjem koja prate prisutnost vjeronauka u školi.

Nakon što je pred godinu dana otpočeo proces unapređivanja dijela vjeroučitelja u zvanje mentora i savjetnika a uskoro i imenovanja školskih nadzornika-savjetnika, otvorila se je mogućnost sustavnog praćenja i unapređivanja kvalitete vjeronauka. Time su se uvelike uvećale i šanse za bolje profiliranje i utemeljenje specifičnosti vjeronauka u školi, osobito što se tiče njegovih ciljeva, a time i mjesta i uloge vjeroučitelja.

Desetgodišnje iskustvo poziva na zauzeto uočavanje temeljnih suvremenih strujanja na području pedagogije i školstva, na potrebu trajnog teološko-katehetskog osuvremenjivanja sadržaja i načina izvođenja vjeronauka, u vjernosti Bogu i čovjeku, a time i u otkrivanju autentične slike Boga i čovjeka. To se ne može dogoditi bez trajnog usavršavanja, danas na novim osnovama, dakako i bez veće podrške kršćanske zajednice, u čije ime vjeroučitelj predvodi dio odgoja u vjeri kroz školski vjeronauk. Pritom je od ključne važnosti stručna pomoć sa strane vjeroučitelja sustručnjaka, osobito mentora, savjetnika i školskog nadzornika-savjetnika, kojima valja posvetiti posebnu pažnju.

Ključne riječi: školski vjeronauk, religiozni odgoj i obrazovanje, vjeroučitelj (novi lik), suvremena pedagogija, nova strujanja, slika Boga i čovjeka, sustav vrijednosti, mentor, savjetnik, školski nadzornik-savjetnik, trajno usavršavanje, kršćanska zajednica.

Uvod

Položaj konfesionalnog modela odnosno katoličkoga vjeronauka, kao izbornoga predmeta, i status vjeroučitelja u hrvatskoj školi zajamčen je demokratskim pravom roditelja i djece na cjelovit odgoj i obrazovanje, u što svakako spada i vjerski odgoj ili vjeronauk, a što je potvrđeno i posebnim ugovorima.¹ Oni mogu biti pokazatelj kako se slični ugovori mogu i trebaju izraditi i s vodstvima drugih vjerskih zajednica. Nema sumnje da je to potrebno imati pred očima u razgovoru s određenim osporavateljima legitimnosti i svrsihodnosti prisutnosti vjeronauka u školi, kako na društvenoj tako, dijelom, i na crkvenoj razini. Ipak treba reći da je u Crkvi od početka uvođenja vjeronauka u školu prevladavalo uvjerenje da će se najbolja »obrana« vjeronauka ostvariti kvalitetnim programima, a još prije kvalitetnim vjeroučiteljskim kadrom. Sve odgovornije za vjeronauk u školi obvezuje i činjenica da se je na vjeronauk upisala većina djece i mladih,² koji ne smiju biti iznevjereni u njihovim očekivanjima, bez obzira na različite početne motivacije pri upisivanju u vjeronauk, bilo sa strane roditelja bilo mladih.

Skoro desetgodišnje iskustvo ponovno otvorene mogućnosti za vjeronauk u školi, nakon što je, koncem četrdesetih i početkom pedesetih godina prošloga stoljeća, vjeronauk izbačen iz škole,³ govori u prilog izuzetne važnosti lika vjeroučitelja kao odlučujućeg čimbenika. Razumljivo je da su u njega bile uperene

---

¹ Nakon široke rasprave na više razina ministar prosvjete i kulture prof. dr. Vlatko Pavletić, 24. siječnja 1991. uputio je svim vjerskim zajednicama poziv da se, u vidu uvođenja vjerske poduke kao izbornog predmeta u školi, izjasne kako bi se zvao taj nastavni predmet, koji bi bio nacrt okvirnog nastavnog programa te stručni profil učitelja koji bi taj predmet predavao. Ovu činjenicu važno je naglasiti i stoga što se u kasnijim raspravama sa strane drugih vjerskih zajednica moglo čuti da je Katolička crkva u privilegiranom položaju, tj. kao da drugi nemaju iste mogućnosti. Uslijedilo je više službenih akata sa strane Ministarstva prosvjete i kulture, kasnije Ministarstva prosvjete i športa, u kojima su donesene upute o položaju i nastavi vjeronauka u osnovnoj i srednjoj školi. 18. prosinca 1996. potpisan je *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 2/97)*, a 29. siječnja 1999. temeljem toga došlo je i do potpisivanja *Ugovora*, između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije, o *katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama*. Tekst prvog i drugog ugovora vidi u: *Katehetski glasnik*, Nacionalni katehetski ured HBK, I[1999], 1, str. 23–30). Najodgovorniji za vjeronauk u Katoličkoj crkvi uvijek su naglašavali da se spomenutim ugovorima njoj ne daju nikakve povlastice.

² Vidi statistički pregled za šk. god. 1998./99. u: *Katehetski glasnik*, 1(1999.)1, str. 68–71. i 2(2000.)1, str. 127–128. Prema statističkom izvješću Ministarstva prosvjete i športa za šk. god. 2000./2001. (još neobjavljenom) proizlazi da je taj broj još porastao.

³ SRAKIĆ M., *Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma*. Kratki prikaz na temelju povijesnih izvora s posebnom osvrtom na Republiku Hrvatsku i na područje Đakovačke i srijemske biskupije, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2000.

oči školske javnosti, kako prosvjetnih djelatnika tako, na osobit način, i vjero- učenika. Crkva je bila svjesna te činjenice pa je od početka posvećivala posebnu pažnju školovanju vjeroučiteljskog kadra na visokim crkvenim učilištima kao i trajnom usavršavanju kako svećenika i redovnica tako i vjernika laika,⁴ tako da se je taj broj sve više povećavao.⁵ Premda valja ozbiljno uzeti u obzir primjedbe i otvorene kritike na račun rada vjeroučitelja, u što zacijelo spadaju određeni nedostaci u stručnoj spremi, osobito onoj psihopedagoškoj, za stvaralačkiji susret učenika s evanđeoskom porukom, u jasnijem razlikovanju onoga što spada na vjeronauk u školi a što na katehezu u župnoj zajednici, ipak će svaki objektivniji promatrač moći zaključiti da su vjeroučitelji odigrali presudnu ulogu u uvođenju vjeronauka u hrvatski školski sustav, a o čemu govore i rezultati istraživanja o velikom povjerenju u vjeronauk u školi.⁶ Premda u suvremenom shvaćanju odgoja i obrazovanja, s pravom, odgovornost za uspjeh vjeronauka u školi nije samo na odgojiteljima-učiteljima već na svim čimbenicima, počev od roditelja, vjeroučenika, škole, župne zajednice, a dobrim dijelom i od okoline, ipak treba naglasiti presudnu ulogu odgojitelja vjeroučitelja, kao učitelja i svjedoka evanđeoske poruke, čiji je glasnik.

O liku suvremenog vjeroučitelja bilo je dosta govora u posljednjih deset godina.⁷ Višegodišnje iskustvo upućuje nas da, kada je riječ o njegovu liku, danas

⁴ BALOBAN J., *Izobrazba vjeroučitelja na našim crkvenim učilištima*, u: *Kateheza*, 20(1998), 3, str. 183–189; ŠIMUNOVIĆ M., *Permanentna izobrazba vjeroučitelja*, u: *Kateheza*, 20(1998), 3, str. 190–195; ŠIMUNOVIĆ M., *Specifični doprinos vjeroučitelja u cjelovitom odgoju i obrazovanju*, *Nastavnik – čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju*. Zbornik radova drugog međunarodnog znanstvenog kolokvija u Rijeci, 25. do 26. ožujka 1999., Rijeka, str. 49–57.

⁵ Broj vjeroučitelja u školi, prema podacima za šk. god. 1998./99. iznosi ukupno 2.733 vjeroučitelja s time da je 2.117 vjeroučitelja u redovitom radnom odnosu, a ostali su vanjski suradnici. Od toga broja u osnovnim školama radi 2.224., a u srednjim 509 vjeroučitelja. U ukupnoj strukturi vjeroučitelja laika ima 1067 (39,14%), svećenika 1277 (46,67%), redovnica 389 (14,1%). Taj broj kasnije raste, dakako u prilog vjeroučitelja laika. Vidi: *Statistički pregled nekih podataka u osnovnim i srednjim školama u RH*, u: *Katehetski glasnik I*(1999)1, str. 68–81. i u: *Katehetski glasnik, II*(2000)1, str. 127–128. Najnoviji statistički pregled radi se u Nacionalnom katehetskom uredu HBK, u suradnji s Ministarstvom prosvjete i športa RH.

⁶ Nasuprot proizvoljnim anketama i tzv. »instant-metodama«, kojom se određeni krugovi služe da istisnu vjeronauk iz škole, *Europsko istraživanje vrednota – EVS 1999. Podatci za Republiku Hrvatsku*, pokazuje da »najveći postotak populacije drži da je školski vjeronauk poželjan i koristan predmet« (HOBLAJ A. – ČRPIĆ G., *Bitne vrednote u odgoju mladih naraštaja s posebnim osvrtom na školski vjeronauk*, u: *Bogoslovska smotra*, LXX[2000.] 2, str. 259–393).

⁷ U definiranju profesionalnog i duhovno-vjerničkog identiteta vjeroučitelja i njegova statusa u školi ostaje trajnim uporištem stav iznesen u temeljnim polazištima katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi (HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkoga*

potrebno istaknuti neke elemente kojima, u svijetu koji se ubrzano mijenja a što se najprije odražava na odgoj i obrazovanje mladoga čovjeka, u školovanju i trajnom usavršavanju vjeroučitelja treba posvetiti posebnu pažnju. Pritom valja voditi računa o činjenici da vjeroučitelj ima priliku i, u isto vrijeme, zadatak učiniti nešto u čemu ga nitko ne može zamijeniti, odnosno u čemu on može najviše pomoći, ne samo vjeroučenicima nego i cjelokupnom školskom sustavu. To specifično, što može samo on, u isto vrijeme može mu biti na ponos, ali i predstavlja veliku odgovornost.

Ovisi o stavovima i ponašanju vjeroučitelja kakvu će sliku o Bogu i Crkvi steći njegovi kolege nastavnici drugih predmeta u susretu s njime. Zato on mora voditi računa o činjenici da je u biti »multiplikator« izvornog kršćanskog iskustva, te u isto vrijeme i spreman da ponekad prihvati i određenu »izolaciju« zbog svojih stavova.⁸ Međutim, prethodno mora dobro provjeriti jesu li mu stavovi ispravni, odnosno autentično kršćanski, teološki i psihološko-pedagoški utemeljeni, kako se ne bi prebrzo proglašavao »mučenikom« zbog svoga zvanja.

U promišljanju lika vjeroučitelja za novo vrijeme u prilici smo da učinimo kvalitetnije pomake otkako je otvorena mogućnost da dio vjeroučitelja bude promaknut u zvanje mentora i savjetnika,⁹ a njima se pridružuju i vjeroučitelji koje

---

vjeronauka u osnovnoj školi, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije i Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1998., str. 58–64); PALOŠ R., *Profesionalna osposobljenost vjeroučitelja*, u: *Kateheza XXIII(2001)1*, str. 20–33; PAŽIN I., *Pedagoško-didaktička osposobljenost vjeroučitelja*, u: *Kateheza XXIII(2001)1*, str. 34–43; PERANIĆ A., *Tehničko-organizacijska osposobljenost vjeroučitelja*, u: *Kateheza XXIII(2001)1*, str. 44–53; O duhovno-vjerničkom identitetu vjeroučitelja vidi u: BALOBAN J., *Djelovanje Crkve u novim društvenim okolnostima*, Zagreb, KS, 1995., str. 78–93., IVANČIĆ T., *Crkveno svjedočko zvanje i poslanje u suvremenoj hrvatskoj školi*, u: *Kateheza*, XXI(1999)4, str. 312–318); ŠIMUNOVIĆ J., *Ljudsko-vjernička dimenzija i eklezijalna ukorijenjenost vjeroučitelja*, u: *Kateheza XXIII(2000)1*, str. 86–103; MARASOVIĆ Š., *Lik vjeroučitelja za treće tisućljeće*, u: *Kateheza XX(1998)1*, str. 4–15.

⁸ Usp. ZAJEDNIČKA SINODA BISKUPIJA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE, *Vjeronauk u školi*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1995., str. 43; Baloban J. u tom pravcu tvrdi: »Za pretpostaviti je da će se vjeroučitelji u školi naći u izoliranoj ili izolirajućoj poziciji. Neki će u njemu gledati i susretati produženu ruku Crkve u školi, što može imati za posljedicu mnogostruko zahtjeva, čak i averziju od kolega, roditelja i učenika. Dozivljavat će ga u istom danu s proturječnim očekivanjima i zahtjevima kojima neće biti moguće uvijek jednako udovoljiti« (BALOBAN J., *nav.dj.*, str. 80–81.).

⁹ Značajan kvalitativni pomak dogodio se je (prvim) promaknućem 50 vjeroučitelja u zvanje mentora i 9 vjeroučitelja u zvanje savjetnika prema *Pravilniku o napredovanju učitelja i nastavnika u osnovnom i srednjem školstvu*, s potrebnim (privremenim) izmjenama i dopunama koje se odnosi na vjeroučitelje. Svečanost promaknuća, zajedno s ostalim učiteljima i nastavnicima, bila je 25. siječnja 2000. u starogradskoj vijećnici u Zagrebu; O važnosti napredovanja vjeroučitelja vidi: ŠIMUNOVIĆ M., *Napredovanje vjeroučitelja u školi u zvanje mentora i savjetnika i polaganje stručnih ispita*. Izazov i obveze, u: *Kateheza XXI(1999)4*, str.

ministar prosvjete i športa imenuje za školske nadzornike-savjetnike. Njihov je zadatak da pomažu u promicanju vjeroučiteljske struke, prateći i promičući kvalitetniji rad vjeroučitelja koji se suočavaju s velikim izazovima. Na poseban način potrebno mu je pomoći u što zauzetijem promatranju »otvorenijim očima« osnovnih suvremenih procesa koji utječu na koncepciju odgoja i obrazovanja mladoga čovjeka, posebno na odgoj vjere. Treba reći da su »u igri« misaona kretanja i nadahnuća koja vjeroučitelj nužno mora imati pred očima jer ona uvelike uvjetuju njegov rad. Smatram potrebnim naglasiti da je već pri izboru vjeroučitelja potrebno voditi računa o tome koliko je svjestan potrebe »novih pristupa«. S druge strane, u promišljanju lika i uloge vjeroučitelja u školi i odgojitelja u vjeri u predškolskim ustanovama od naročite je pomoći i činjenica da je na djelu jašniji razlikovanje školskoga vjeronauka i župne kateheze i, u svezi s time, rad na obnavljanju planova i programa i izradi novih vjeronaučnih udžbenika.¹⁰

1. Izazov neutralnoga odgoja i neutralne škole

Među temeljna pitanja spadaju, svakako, usmjerenje i značenje suvremene pedagogije, posebice ona koja se ostvaruje kroz školski odgojno-obrazovni sustav. Ne možemo ovdje ulaziti u sustavnu raspravu o tom pitanju već naglasiti samo neke važnije elemente. U ovom našem podneblju, gdje se »dnevna politika« još uvijek nije odrekla naglašenijega »tutorstva« nad konceptom odgoja i obrazovanja, što pokazuje negdje otvorenom, a negdje pritajenom težnjom da se vjeronauk »isključi iz škole«, držim da je nužno pozorno pratiti kojim se kriterijima vode i pojedini stručnjaci u odgoju i obrazovanju. Bez obzira na to što su se dogodile demokratske promjene, ne može se zanemariti činjenica da nisu nestali određeni »naslijeđeni mentaliteti« iz ranijega razdoblja.

Svakako je važno postaviti temeljno pitanje o kakvom je konceptu odgoja i obrazovanja riječ, tj. radi li se o takvom odgoju i obrazovanju koje će formirati mlade da »zauzmu svoje mjesto« u društvu, koje mu je određeno od »centara moći«, tj. da mu se prilagode ili da se osposobljavaju da ga mijenjaju. Drugim riječima, za onoga koji se bavi pitanjima odgoja i obrazovanja važno je vidjeti

365–373; LONČARIĆ-JELARIČIĆ N., *Pravilnici o napredovanju vjeroučitelja*, u: *Kateheza XXI* (1999.), str. 362–363.

¹⁰ ŠIMUNOVIĆ M., *Utemeljenost i specifičnost vjeronauka u školi i novih oblika župne kateheze*, u: *Katehetski glasnik* 2(2000)3, str. 115–122.; Od izuzetnog je značaja, štoviše i kao prekretnica u katehetskom radu, posebice i u definiranju novog lika vjeroučitelja u školi i župnog katehete, najnoviji dokument o katezezi: KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000.; Usp. *Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katezezi*, u: *Katehetski glasnik* 2(2000)2, str. 9–14.

koliko, svjesno ili čak nesvjesno, doprinosi određenoj, pogotovo dominantnoj »ideologiji«, koju mogu nametnuti neka politika, neke nedovoljno transparentne strukture ili javno mnijenje, pospješujući one »mentalne sklopove« koji se ne otvaraju cjelovitom shvaćanju odgoja i obrazovanja, osobito onom s vjerskom dimenzijom, gušeći pritom kritički i autonoman stav prema svemu što se nudi?

S druge strane, ako pedagogija ne može biti zamišljena u službi određene ideologije, isto tako treba reći da ona ne može biti neutralna pa niti u laičkoj školi. To bi bila još veća opasnost od koje se treba čuvati prosvjetni djelatnik, na poseban način svaki vjeroučitelj. Naprotiv, treba reći da je pedagogija uvijek obilježena zauzimanjem stavova i izborom određenog »projekta-čovjek« i »projekta-društvo«. Pedagoški čin u biti je »politički čin«, gdje se politika shvaća u najširem smislu riječi, pogotovo kao briga za opće dobro čovjeka. Stoga »apolitični pedagozi« ostvaruju »politiku podložnosti« jačemu ili dominantnoj misli. Na taj način svaka neutralnost uvijek je »skrivena opcija«, što znači da oni koji se izjašnjavaju neutralnima zapravo se zalažu da se zadrži »status quo«, što ne znači neutralnost već opredjeljenje.

Imajući rečeno pred očima može se reći da svaka neutralnost, s obzirom na »ideje, stavove i politiku«, ne samo slabi već i negativno utječe na učinkovitost škole, što se odražava na identitet učenika. Odreći se aktivnog zalaganja i odgoja kritičke svijesti, znači i nesvjesno se prepuštati »manipulacijskoj socijalizaciji« što je provode određene dominirajuće agencije, kao što su neki mediji, pokreti i društva, a što pogoduje stvaranju krhkih i nestabilnih osobnosti. U sociokulturalnoj situaciji, koja se predstavlja »razmrvljenom« s obzirom na smisao života jer ih ima »mnogo« te gdje se teži odbacivanju svakog pokušaja sinteze, koordinacije, integracije i hijerarhije istina, širi se stav da mladom čovjeku ne preostaje drugo nego prihvatiti takvu situaciju i prilagoditi joj se. Zauzimanju neutralnog stava pogoduje i nastanak »politeističkog sistema« i slike svijeta kao »pantheon«. ¹¹ Dakako, valja se suočiti i s fenomenom globalizacije, uočavajući zamke tzv. globalističkih ideologija koje, ako ga već ne mogu odstraniti ipak apstrahiraju od razvijanja istinskog nacionalnog i kulturnog identiteta, stvarajući situaciju u kojoj neće biti uputno reći ono što netko jest, niti po nacionalnom niti po vjerskom ključu.

U svezi s iznesenim može se postaviti pitanje onima, također i u crkvenim redovima, koji se zalažu za uvođenje tzv. religijske kulture umjesto vjeronauka ili barem kao alternative, koliko su svjesni činjenice da se time, na neki način, pogoduje nekoj neutralnosti ili akritičkom prilagođavanju, gdje se jednostavno

---

¹¹ GALANTINO N., *Prospettive dell' IRC e dinamiche culturali ed educative della scuola*, u: *Notiziario dell' Ufficio Catechistico Nazionale*, XXIV(1995)5, str. 214.

sve izjednačava, stavlja »jedno uz drugo« a time i razvodnjava,¹² a što pogoduje prihvaćanju nove ideologije »New-age-a«. Naprotiv, prisutnost katoličkog vjeronauka i vjeroučitelja, onako kako ga danas Crkva zamišlja, smjera prema kritičkom suočavanju svih ponuđenih životnih koncepcija. Kvaliteta vjeroučitelja pokazat će se upravo u tome da, »imajući posla« s dubinama mladoga ljudskog bića, tamo gdje je sam korijen njegova humaniteta u formaciji, intervenira kada se formiraju kriteriji rasuđivanja i izricanja sudova, usvajaju odlučujuće vrednote, interesne točke, linije razmišljanja i životni modeli. Zanimljivo je da ovakav stav zastupa i prijedlog za preustroj školstva u Republici Hrvatskoj, gdje se kaže da već u osnovnoj školi »na sve raspoložive načine treba osigurati kreativni i kritičan pristup raznovrsnim pitanjima sadašnjosti i budućnosti, razvijati kreativnost i kritičnost, pozitivni pristup i konstruktivna rješenja, osposobiti i razviti postupke mišljenja adekvatnog komuniciranja u svim situacijama«.¹³

U vremenu tzv. »slabe misli«, pod utjecajem »filozofa sumnje«, vjeroučitelj ne bi smio nastupati »dogmatski«, s uvijek spremnim i gotovim odgovorima, već stvaralačkim pristupom pozivati učenike na put traženja istine, otkrivanja i kontemplacije stvorenoga, s kvalitativnim prijelazom na spašavanje tzv. »tehnološkoga čovjeka« od fatalizma, lakovjerja i dr. Sve to doprinosi oživljavanju kvalitetne vrijednosno orijentirane škole koja može postati pravo mjesto integralne formacije, posredstvom sistematske i kritičke asimilacije kulture. Takav pristup već je vidovito istaknuo papa Pavao VI., kada je naglasio da je svrha evangelizacije, u kojoj je školski vjeronauk od posebne važnosti, »isprevrtanje mjerila ljudskog prosuđivanja, ustaljenih vrednota, interesa, misaonih kretanja, ishodišnih nadahnuća i životnih obrazaca koji su unutar ljudskoga roda u suprotnosti s Božjom riječi i njegovim naumom spasenja«. Riječ je o težnji da se »istovremeno obrati osobna i kolektivna svijest ljudi, njihovo djelovanje, život i njihove životne sredine«.¹⁴

¹² Postavlja se pitanje problematičnosti bezrezervnog prihvaćanja suvremenog pluralizma kada se želi »staviti na istu razinu sva mišljenja i sva ponašanja, kao da bi sve bilo iste vrijednosti; to znači priznati isto »državljanstvo« istini i zabludi, kao da bi istina i zabluda, dobro i zlo imali isto pravo na postojanje i da se potvrđuju« (DE ROSA G., *Essere cristiano nella società pluralista*, u: *JESUS. Mensile di cultura e attualità cristiana*, XIV(1992.)8, str. 34; U ponudi religijske kulture mons. Josip Bozanić, zagrebački nadbiskup, vidi i opasnost slabljenja dijaloga, koji pretpostavlja pluralizam i različitost, pa se pokušaj uvlačenja u neki sinkretizam može definirati i svojevrsnom »težnjom za nekom neutralnom religijom novog svjetskog poretka« (Govor mons. Bozanića na Stručnom katehetskom kolokviju [Zagreb 31. ožujka i 1. travnja 2000.]: *Aktualni katehetski trenutak. promišljanje i perspektive hrvatske kateheze*, u: *Katehetski glasnik*, II[2000]2, str. 69.).

¹³ REPUBLIKA HRVATSKA / MINISTARSTVO PROSVJETE I ŠPORTA / PROSVJETNO VIJEĆE, *Osnova za ustroj školstva Republike Hrvatske* (prijedlog za javnu raspravu), u: *Školske novine* 51(2000) br. 24–25, [Prilog], str. 18.

¹⁴ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, Kršćanska sadašnjost, 1976., br. 18 i 19.

Stoga treba reći da je neprihvatljiva teza o zamjeni vjeronauka nekom religijskom kulturom, nekom vrsti religijskog sinkretizma, u kojem bi se prihvatilo neutralnost, kao pasivni suživot različitih usmjerenja. Riječ je, naprotiv, o konfesionalnom modelu vjeronauka kao ciljanom odgoju, usredotočenom na sustav vrijednosti i na evandeoske horizonte koji su jaki značenjem. Ako je interes škole da se učenik pasivno ne prilagođava svim ponudama, onda će zacijelo zauzeto zastupati prisutnost vjeronauka koji je »usmjeren na relativiziranje neopravdanih zahtjeva za apsolutnošću, na prosvjede protiv kontradikcija sustava i na djela koja donose promjenu«. ¹⁵ Vjeroučitelj je zadatak da pomogne vjeroučenicima, kroz suočavanje s Kristovom porukom, da se osposobljavaju kao ljudi i kršćani za kvalitetnu promjenu svijeta.

2. Stvaralačko suočenje s novim gibanjima i uvjerenjima

Svaki odgojitelj morao bi biti trajno svjestan činjenice da, prema riječima kard. J. Ratzingera, živimo u situaciji naglih promjena i određenog »ubrzanja povijesti«, što se može »gotovo uhvatiti rukama«. Štoviše taj »promijenjeni svijet prodire već u našu sadašnjost i već je tu u određenoj mjeri (...) Gledamo kako se taj proces nastavlja, ali ne možemo vidjeti njegov smjer, ne znamo kako će se sve završiti«. ¹⁶ Zato je jedan od temeljnih zadataka vjeroučitelja da prati kretanja među mladima, studira njihov vrijednosni sustav te drugačija i nova gledanja na život, stvarnost vjere i Crkve. ¹⁷ Određena, naime, istraživanja na ovim našim prostorima ukazuju na nezaustavljive procese pluralizma, individualizacije i specifičnog moderniteta što, uz ostalo, pospješuje sudar s načinima dosadašnjeg vjeronauka i življenja a time i raslojavanje i diferencijaciju među vjernicima. ¹⁸ Na europskoj razini uočava se sve više »slabost« institucija, kao što je i škola, odnosno nesposobnost da zajamče »tzv. sakralni kozmos« koji bi bio općeprihvatljiv. To znači da se pojedinac nalazi na nekoj »svjetskoj veletržnici« s mnoštvom pri-

¹⁵ ZAJEDNIČKA SINODA BISKUPIJA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE, *Vjeronauk u školi...*, nav. dok., str. 25.

¹⁶ RATZINGER J., *Sol zemlje*. Kršćanstvo i katolička crkva na prijelazu tisućljeća, Mozaik knjiga, 1997., str. 227

¹⁷ BARIČEVIĆ J., *Vrijednosti mladih danas*. Sociološko-psihološki i religiozno-pedagoški pristup, u: *Bogoslovska smotra* LVI(1986)3–4, str. 161–185; U situaciji kada nedostaju cjelovita istraživanja o situaciji mladih, posebice o odrazu na vjeronauk, vjeroučiteljima će biti od posebne važnosti konzultirati neke članke i radove: HOBLAJ A. – ČRPIC G., nav. čl., str. 359–393; MANDARIĆ B. V., *Religiozni identitet zagrebačkih adolescenata*, Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar« – Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb 2000.

¹⁸ Usp. ČRPIC G. – KUŠAR S., *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*. »Vjera i moral u Hrvatskoj« – Socioreligijsko istraživanje. Nositelj Katolički bogoslovni Fakultet u Zagrebu, u: *Bogoslovska smotra* LXVIII(1998)4, str. 558.

jedloga, pozvan da izabire prema vlastitom ukusu i uvjerenju.¹⁹ Otud mogućnost da u pluralitetu tih »sakralnih kozmosa« selektivno izabire parcijalna značenja, organizira »svoj svijet« prema svojoj ljestvici vrednota, utemeljenoj na posebnim kriterijima, najvećim dijelom subjektivnim. Od »smisla koji se prenosi-nasljeduje« nameće se zadatak »izrada smisla«.²⁰

Što sve ovo znači za školu, u našem slučaju za vjeroučitelja? Nema sumnje da je zadatak suvremene škole i odgoja u cjelini da osposobljava nove generacije za život na ovom »velikom trgu«. To iziskuje premišljanje dubokog smisla odgajanja i kvalitete škole. Doba postmoderne, u kojem živimo, pogoduje procesu koji se okreće prema »osobi«, protiv uvjerenja da je »ja« dio kompleksne strukture društva. To znači da škola treba ići prema tome da u središte vlastite refleksije zauzetije stavlja čovjeka, makar ispunjena mnogim dvoznačnostima, pod utjecajem totalnog individualizma koji se izražava u ekskluzivnoj egzaltaciji vlastitoga »ja«, a sve na crti samoostvarivanja (*self-development-a*).²¹

Odgovitelj ovo mora uzeti ozbiljno u obzir i razmatranje, odnosno uvažiti usmjerenja suvremene pedagogije koja inzistira na ideji »škole za osobu i škola osobâ«. ²² Ovo u biti znači da osobu treba staviti u središte odgojne pažnje, u uvjerenju da je »temeljno blago« uvijek osoba a ne toliko programi. To proizvire iz personalističke pedagogije koja se zalaže za stav da uvijek treba biti »na strani čovjeka«. To znači da odgajati ne znači samo ostvarivati lijepe ideje i projekte, već u prvom redu promovirati čovjeka, vodeći računa o horizontu vrijednosti osobe kao pravog uporišta. Riječ je o uvažavanju konkretne osobe, s njezinom individualnom konzistentnošću i dr. To je polazište za svaki odgoj koji osposobljava za artikuliranje i »doziranje« intervenata »po mjeri čovjeka«, a ne inzistirajući na apstraktnim shemama ili unaprijed fiksiranim modelima. To, uz ostalo, znači pomoći učeniku da »dadne najbolje od sebe«, da bude sposoban živjeti svoj život u odgovornosti i solidarnosti s drugima.

Slijedi da će vjeroučitelji mentori i savjetnici, kao stručni suradnici, pomoći vjeroučiteljima da bolje shvaćaju, žive i djeluju u svijesti da je u cjelokupnom radu »glavno blago« čovjeku on sam kao čovjek. Ivan Pavao II. naglašava da je

¹⁹ Naše je društvo ogromna tržnica, na kojoj svatko može imati pristup hinduizmu, islamu, stranim i rafiniranim folklorističkim običajima, i to kao rob i predmetima radoznalosti, a ne kao načinu življenja i osjećanja, ukorijenjena u neko shvaćanje svijeta« (VALADIER P., *Société moderne e indifferença religieuse*, u: *Catéchèse*, (XXVIII(1988), br. 110–11, str. 66–67).

²⁰ TRENTI Z., *Specifiche competenze dell'educatore*, u: *Quaderni della Segreteria Generale CEI*, Ufficio catechistico nazionale, II(1998) 33, str. 11–12.

²¹ GEVAERT J., *Catechesi e cultura*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1993., str. 127.

²² ZAPPALA R., *Educazione e scuola nel mondo*, u: *Quaderni della Segreteria Generale CEI*, Ufficio catechistico nazionale, II(1998)14, str. 16–22.

čovjek temeljni put Crkve, zacrtan od Isusa Krista.²³ Iz toga slijedi da učenik nije u prvome redu »problem ili slučaj« koji treba rješavati, makar sa sofisticiranim didaktičkim tehnikama. To je »bližnji« kojemu treba pomoći. U tom smislu valja predimenzionirati i ideju škole uglavnom kao »škole projekata«, jer nema »škole projekata bez škole subjekata«. Zato je kršćanska pedagogija uvijek promatrala odgojni proces ne toliko apstraktno, već u interpersonalnoj perspektivi, gdje je učitelj učeniku prijatelj i vodič s autoritetom. U tom smislu valja istaknuti naglasak na poštivanju učenika i njegovih sposobnosti i ideja, što donosi dokument *Osnova za ustroj školstva RH*, zahtijevajući »sustavno praćenje učenika i njegovih sposobnosti koje se na solidnim elementima praćenja razvoja mogu pozitivno usmjeravati.«²⁴

Problem nastaje ako škola dovoljno ne pomaže učiteljima da budu odgojitelji, prisiljavajući ih, na neki način, da se vide »u ulozi i funkciji«, kao »funkcionari znanja« te da svoje djelovanje shvaćaju isključivo kao čistu profesiju. Naprotiv, pravi se »profesionalac odgojitelj« vodi sviješću da u susretu s učenicima, koji su izloženi tolikim ponudama, vodi računa o tome da nađe one instrumente i one metode, koje će omogućiti da uspiju prijeći iz mnoštva pobrkanih jezika »Babilona« do mnoštva jezika »Pedesetnice odnosno Duhova« kada su se svi mogli sporazumjeti, odnosno čuti pravu istinu (usp. Dj 2, 8). Stoga je presudno pitanje koliko i kako će predstaviti kršćanstvo kao put autentičnosti i samostvarenja. Naime, ne smije se zaboraviti da se u nekom od naslijeđenih ili naučenih stilova kršćanskoga života, bilo u obitelji bilo u kršćanskoj zajednici, suvremeni mladi čovjek naprosto »više ne prepoznaje«. On želi osjetiti »sve najdublje strune svoga bića, želi živjeti«. Osnovno je pitanje kako usvojiti stav oslušivanja ovog njegova zahtjeva, ne omalovažiti to, ne proglasiti to nekom momentalnom emotivnošću. Vjeroučitelj je zadatak da mu pokaže da je kršćanstvo upravo na crti »istinskog življenja«. To praktički znači osposobljavati se za autentično dijalogiziranje i komuniciranje.

3. Vjerovati u mogućnost odgoja

Na temelju određenih pokazatelja među odgojiteljima može se uočiti pojava određenog »pedagoškog pesimizma«, odnosno sumnje u mogućnost pravih učinaka odgoja. J. Gevaert ističe da je najveći problem u tome što su mnogi odgojitelji u vjeri izgleda izgubili bitno povjerenje u mogućnosti religioznog odgoja.²⁵

²³ IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, Kršćanska sadašnjost, 1997., br. 14.

²⁴ Usp. Republika Hrvatska / Ministarstvo prosvjete i športa / Prosvjetno vijeće, *Osnova ...*, nav. dok., str. 14.

²⁵ GEVAERT J., *Prima evangelizzazione*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1990., str. 126.

Činjenica je da se događaju takve promjene da se »sve stavlja u pitanje«. Tako se i neki po sebi dobar prijedlog koji još nije cjelovito ni izrečen, odmah dočeka ne samo s nizom kritika već i s otvorenom željom da ga se obori. Na taj način komuniciranje, umjesto da bude natjecateljsko i suradničko, postaje konfliktualnim i eliminatorskim. To može, kada je riječ o školstvu, biti plod i »dnevne politike«, osobnih ambicija pojedinih i dr. Ali, ipak, to najviše govori o velikom nesnalaženju, nakon što su stavljena u pitanje »čvrsta uporišta«, kada se isključuje Božji plan o čovjeku i nakon što se je suvremeni čovjek osjetio kao »biće bez temelja«, a to znači i bez identiteta. Po srijedi su određena »strujanja« koja sve blokiraju. Talijanski teolog B. Forte dolazi do zaključka da je na djelu svojevrsna »patologija pomanjkanja budućnosti«, koja se izražava u »biti bez cilja«, »ne postavljati pitanja o svrsi«. A to se događa već u djece i mladih koja se često počinju osjećati »siročadima« s obzirom na »uporišne točke«, a što je ustvari problem odraslih. To se pokazuje već u dezorijentaciji koja se, u učitelja i roditelja, uočava u nesposobnosti odgajanja, štoviše u odbijanju da se odgojno intervenira, i to u ime »slobode izbora« kada se ne želi nikoga uvjetovati. Radi se, zapravo, o izbjegavanju mobiliziranja u čovjeku dubokih pitanja smisla i značenja. Izgleda da se nalazimo pred padom globalnih utopija (jednakost, sloboda...) pa se zadovoljavamo »parcijalnim utopijama« (obrana našega mikrosvijeta, malih lokalnih stvarnosti, našega ja...), i krećemo u optici neposrednog i korisnog.²⁶ Dakako da se u ovakvoj situaciji uvelike mijenjaju pristupi u odgoju, posebno u odgoju vjere kroz školski vjeronauk, pa otud i veći izazovi za vjeroučitelja.

Ovdje je umjesno navesti misao kard. J. Ratzingera, koja se može primijeniti i na našu situaciju, tj. da se raspadom velikih ideologija, kao npr. komunizma, nisu dogodile neke posebne promjene u smislu povratka kršćanskim vrijednostima. Štoviše, primjećuje se daljnje »umaranje duša, površna rezignacija i beznade koje je u porastu.«²⁷ U tom kontekstu zvuči krajnje problematičnom tvrdnja u *Osnovi za ustroj školstva u RH* da je život čovjeka »sasvim osobita pojava neke vjerojatno svrsihodne namjere.«²⁸ U situaciji kada je odgojitelj pozvan buditi u djetetu i mladome čovjeku »volju za smislenim životom«, ovdje se na neki način »sve stavlja u pitanje«, štoviše naginje se određenom agnosticizmu, relativizmu i pedagoškom pesimizmu. Ne mali broj je onih koji, poput spomenutog teologa B. Forte, smatraju da je današnje društvo pod velikim utjecajem »kolonizacije sa

²⁶ Usp. FORTE B., *Scuola, famiglia, Chiesa, società: la corresponsabilità nell'educazione religiosa del bambino e del fanciullo*, u: *Notiziario del Ufficio catechistico nazionale* XXIII(1994.) 5, str. 251.

²⁷ RATZINGER J., *Sol zemlje...*, nav. dj., str. 232.

²⁸ Usp. Republika Hrvatska / Ministarstvo prosvjete i športa / Prosvjetno vijeće, *Osnova ...*, nav. dok., str. 16.

strane američke kulture«, prihvaćene kao izraza progressa kao takvoga, u kojemu model »apsolutno slobodnoga ja« često koincidira sa »apsolutnim praznim ja«. ²⁹ Sekularistički govor i stav, pretvoren u globalni horizont, ne dopušta »pitanje Boga«, štoviše ono postaje beznačajnim. S time se može povezati pojavljivanje nihilističke kulture, za koju problem smisla i temelja prestaju biti pravo pitanje. Korijene toga stanja izgleda treba tražiti u gubljenju etičkih jasnoća, tj. univerzalnih vrijednosti.

U tom kontekstu nužno je postaviti neka pitanja školi koja bi težila da se, na neki način, odrekne svoje odgojne funkcije i da sve svoje djelovanje prebaci na čisto posredovanje znanja. Nesigurnost i promašaji u odgoju mladih posljedica su krivog shvaćanja pluralističkog društva i slike čovjeka koja je tom društvu imanentna. Eliminiranje te nesigurnosti i promašaja u odgoju velik je izazov današnjoj pedagoškoj znanosti. Što se tiče vjeroučitelja u školi, razvoju pedagoškog pesimizma i određene dezorijentiranosti pridonosile su, a što je još uvijek u određenim oblicima na djelu, brojne predrasude prema njegovoj prisutnosti u školi, trajno medijsko izazivanje ili »forsiranje slučajeva« na crti umanjivanja digniteta vjeronauka. ³⁰ C. M. Martini s pravom primjećuje da se ne treba bojati pogledati unutar te »mračne šume«. Zatvaranje očiju poslužilo bi jedino buđenju svih paralizirajućih oblika odgojnog pesimizma. Činjenica je da živimo u »složenom društvu«, a to se odnosi i na odgojne prilike. Ne biti toga svjestan znači biti izgubljen u odgajanju. ³¹

Vjeroučitelj bi trajno trebao imati pred očima da je zahvaćanje evanđeljem pojedinih osoba ili okoline redovito posao i proces koji dugo traje i traži veliku strpljivost. Svaki oblik odgoja i čovjekova oslobađanja kroz religiozni odgoj jest nešto sporog i teškog. Ne postoje magične i čudesne formule. Zato možemo reći da je odgojitelj na psihološkom planu često žrtva vlastitog pomanjkanja realizma. Ako je vjeroučitelj, osobito svećenik, ušao u tu službu s uvjerenjem da će ubrzo s djecom i mladima »napuniti crkve«, lako je moglo doći do razočaranja kada se to nije dogodilo. Zamisljajući da bi svi trebali u kratko vrijeme biti uvjereni i praktični kršćani, vjeroučitelj se lišava radosti i zadovoljstva onog krajnjeg

²⁹ Usp. FORTE B., nav. dj., str. 251.

³⁰ Savjetnica za vjeronauk i ljudska prava u Zavodu za unapređivanje školstva Ministarstva prosvjete i športa RH N. Lončarić-Jelačić konstatira: »Isticalo se da vjeronauk u školi unosi podjele među učenike, negirajući pritom suvremeno demokratsko građansko načelo o pravu na različitost i odgoj učenika za prihvaćanje različitosti, o pravu na odgojni pluralizam nasuprot odgojnom unitarizmu, koji je neprirodan, ideologiziran i lažan jer nema uporište u društvenoj stvarnosti« (LONČARIĆ-JELAČIĆ N., *Integralna kultura vjeroučitelja – preduvjet stvaralačkog rada*, u: *Kateheza XXIII(2001.)1*, str. 55)

³¹ MARTINI C. M., *Bog odgaja svoj narod*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991., str. 62.

uspjeha, koji tek treba nadoći. Zato nije čudno što je određeni broj vjeroučitelja, osobito svećenika, našavši se pred složenošću situacije, zahtjevima i teškoćama vjeronauka, poželio napustiti neke nove »aeropage evangelizacije«, posebno školu. Bilo bi dobro u tom smislu ponovno pročitati evanđeosku parabolou o sijaču (usp. Mk 4, 1-9).

Pritom treba nadodati da je i sam vjeroučitelj osoba koja je također na putu prema odraslijoj vjeri. Proces rasta nije završen. Svatko treba još mnogo toga ostvariti na sebi samome kako bi mogao biti prikladan instrument za prenošenje vjere.³²

4. Dijakonijska služba Crkve – pomaganje učenicima u stjecanju religiozne kompetencije

Nasuprot prigovoru da se Crkva vjeronaukom služi za »dominiranje školom«, pri čemu bi vjeroučitelj bio samo njezina »produžena ruka«, a što laička škola ne podnosi, važno je trajno naglašavati da se zapravo radi o »služenju školi«, štoviše da je vjeronauk u školi jedan od načina služenja mladim ljudima i stoga ga »treba promatrati s diakonijskog stajališta«. ³³ Činjenica je da Crkva u školi ima izuzetnu priliku da se susretne s velikim brojem djece i mladih. Ona to želi iskoristiti za religioznu promociju djece i mladih, svjesna da je taj posao temeljni odraz ljubavi prema čovjeku. S druge strane, želi se otvoriti mogućnost dijaloga i suočavanja vjere i suvremene kulture, svjesna da je, prema riječima pape Pavla VI., »rascjep između Evanđelja i kulture drama našega vremena«. ³⁴

Držim da vjeronauk, a time i vjeroučitelj, ima izuzetnu šansu u pomaganju učenicima u pronalaženju »uzoraka ovladavanja životom«. ³⁵ Prema njemačkom katehetičaru Feifelu najveća je umjetnost u tome da odgojitelj pomogne mladome čovjeku da sazna od koga je zarobljen i tko to njime vlada. Neki će to nazvati »ohrabrenjem za život« ³⁶ ili »spašavanjem ljudskoga koje je u opasnosti«. To znači da je potreban odgovor za »diferencirano uočavanje«, odnosno pomaganje da

³² Kada je riječ o vjeroučiteljima valja istaknuti i upitnost postavljanja tzv. »previsokih standarda«, tj. ako se ne vodi računa o tome da je on čovjek sa svim svojim ograničenjima te da je potreban razumijevanja i podrške. Otud nezaobilazna potreba duhovne asistencije vjeroučitelja u njegovu rastu vjere.

³³ ZAJEDNIČKA SINODA BISKUPIJA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE, *Vjeronauk u školi*, nav. dok., str. 34; Usp. HEMEL U., *Ohrabrenje za život i prenošenje ciljeva religiozne kompetencije školskoga vjeronauka danas*, u: *Kateheza XXII(2000) 2*, str. ...; GEVAERT J., *Prima evangelizzazione...*, nav. dj., str. 126.

³⁴ *Evangelii nuntiandi*, nav. dok., br. 20.

³⁵ ZAJEDNIČKA SINODA BISKUPIJA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE, *Vjeronauk u školi*, nav. dok., str. 31.

³⁶ HEMEL U., *Ohrabrenje za život...*, nav. čl., str. 140.

mladi razmišljaju o temeljnim pitanjima i da, unutar različitih životnih uzoraka, na to nađu odgovor. Upravo je u naravi prisutnosti Crkve u školi da pomogne učeniku u naporu što cjelovitijega i kvalificiranijeg tumačenja svijeta.

Važno je istaknuti da spomenuti dokument *Osnova za ustroj školstva RH* naglašava potrebu stjecanja znanja i spoznaje povezane s »kvalitetom života i ravnotežom duhovne i materijalne kulture«. ³⁷ Dobro se, naime, uočava da »u potrošačkom svijetu i masovnoj materijalnoj kulturi naraštaji mladih 'novog doba' traže nadomjestak za sve brojnije nedostatke morala, etike, vrijednosti, karakternih svojstava«. ³⁸ Držim da tu upravo vjeroučitelj može vidjeti svoju šansu. On svojim djelovanjem i cjelokupnom prisutnošću može pomoći da svaka disciplina u školi doprinosi odgojnom globalnom projektu, kako bi škola bila zaista *odgojna zajednica*, gdje informacija postaje kultura a kultura služenje osobi i promociji ljudskih, civilnih i duhovnih vrijednosti. To znači da je škola, uz klasifikaciju i opisivanje činjenica, s autentičnom odgojnom osjetljivošću na crti podržavanja napora u traženju i postizanju kritičkog smisla i otvaranja horizonta znanja cjelovitom ljudskom iskustvu. Vjeroučitelj će trebati više pokazati kako upravo vjeronauk odgovara na zadatke javne škole koja je pozvana pogodovati razvoju stavova suočavanja, tolerancije i demokratskoga suživota. On stimulira interdisciplinarni dijalog u shvaćanju svijeta i smisla povijesti, temelja etičkih vrijednosti, sudbine čovjeka. Na taj način, kako *Opći direktorij za katehezu* ponovno naglašava stav Crkve, školski vjeronauk putem tog interdisciplinarnog dijaloga *utemeljuje, jača, razvija i upotpunjuje* odgojno djelovanje škole«. ³⁹ Katolički vjeronauk i njegova pedagogija vjere doprinosi suvremenoj pedagogiji da, držeći se načela cjelovitosti odgojnog procesa, ne bude slučajno ideologijski opterećena, što se događa kada nije »vjerna čovjeku«, njegovim najvažnijim pitanjima postojanja, u što zacijelo spada religiozni fenomen. Stoga, »poznavati tu stvarnost, suočiti se s njom i prema njoj zauzeti odgovoran stav izgleda stoga sastavni dio istinskog odgojnog procesa, pa dakle i dio ispravno shvaćenog školskog projekta«. ⁴⁰

Vjeroučitelj je pozvan da, u ime crkvene zajednice, pridonese afirmaciji vrijednosti koje se smatraju temeljnima u odgoju mladih a koje imaju kršćanske korijene, odnosno imaju neospornu važnost u kulturnoj predaji. ⁴¹ U prvom redu ra-

³⁷ Usp. Republika Hrvatska / Ministarstvo prosvjete i športa / Prosvjetno vijeće, *Osnova ...*, nav. dok., str. 10.

³⁸ Isto, str. 10.

³⁹ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, nav. dok., br. 73.

⁴⁰ ALBERICH E., *Crkvena kateheza. Rasprava o fundamentalnoj katehatici*, Katehetski salezijski centar, Zagreb 1999., str. 221.

⁴¹ RUSPI W., *La comunità ecclesiale e la scuola*, u: *Via Verità e Vita*, XXXVI(1988)118, str. 61–62.

di se o *smislu života*, danas ugroženom od površnosti, fragmentacije, hedonizma i nasilja te, u situaciji tzv. socijalne anomalije, i raspada vrijednosti i nepostojanja bilo kakvih čvrstih kriterija socijalnog prihvatljivog ponašanja. Škola ima zadaću da se bori za globalno značenje koje treba pridavati životu i ljudskoj povijesti. To se može dogoditi samo ako se prihvaća *ljubav prema istini*. Škola bi trebala biti na liniji strastvenog traženja istine, a to znači i one religiozne (biblijske) te kritičkog prosuđivanja i nadvladavanja zastranjenja. Vjeroučitelj se ne može svesti na seriju informacija o religioznoj činjenici niti može biti vezan samo na momentalne interese mladih. To znači da se ne može umanjiti formativno obilježje vjeronauka. Sve to pretpostavlja odgoj za *napor u razmišljanju* (učiti misliti-reflektirati). Danas, u svijetu masmedija, škola treba kultivirati želju da se nešto dublje upozna, surađivati u kreativnosti, gajiti ustrajnost u učenju kako bi se mladi čovjek naučio »raditi i stvarati«. U sveopćoj težnji za *slobodom*, što je ideal koji se danas osobito stavlja u središte, ali često življen egoistički i instinktivno (sloboda bez sadržaja), škola je pozvana doprinijeti usvajanju osobnih uvjerenja, buđenju i poticanju na motivirane izbore i preuzimanje vlastite odgovornosti. Takav odgoj i obrazovanje idu u pravcu *društvenog zalaganja*, a to znači odgoja mladih na liniji općega dobra, nasuprot individualizmu i konformizmu. U tom smislu valja gajiti suradnju u okviru razreda, ambijenta i u organiziranju pothvata društvene solidarnosti. Imajući pred očima činjenicu da se čovjek ne može razvijati ako se osvrće samo na modele koji pripadaju prošlosti, već treba težiti prema usmjerenju života, mišljenog kao »budućnost«, škola je pozvana osposobljavati za prijelaz iz zemlje »porijekla ili štoviše zemlje ropstva« ka »obecanoj zemlji«. ⁴²

5. Prema sve ispravnijoj i cjelovitijoj slici Boga i čovjeka

Suvremena religiozna pedagogija i katehetika zastupaju tezu da je jedno od najsržnijih pitanja: kakva se slika o Bogu i kakva se slika o čovjeku prenosi u religioznom odgoju i obrazovanju i kako se poštuje temeljno načelo vjernosti Bogu i čovjeku? *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi* jasno naglašava da se, pri postavljanju ciljeva vjeronauka kao i pri odabiru programskih sadržaja za vjeronaučni susret očituje vlastita slika o Bogu i čovjeku koju vjeroučitelj u sebi nosi. ⁴³ U svojoj poruci od 15. lipnja 2000. hrvatski biskupi ističu da vjeronauk »putem ispravne slike koju pruža o Bogu i čovjeku omogućuje da djeca i mladi jasno uoče nova kriva božanstva i pseudoreligije, od okultizma do na-

⁴² TRENTI Z., *La formazione al «saper fare»: metodi e pedagogia in catechesi e nell' insegnamento religioso*, u: *Notiziario dell' Ufficio Catechistico Nazionale XXV*(1996)3, str. 40

⁴³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program...*, nav. dok., str. 29–32.

cionalizma i rasizma koji preziru čovjeka te da prema svemu steknu osobni kritički stav.⁴⁴ Ovaj je zadatak tim važniji u situaciji kada za ne mali broj ljudi »vjera i sve s njome povezano« naprosto gubi značenje. Očito je da dio odgovornosti snosi i određeni tip vjerskoga odgoja ili vjeronauka. Može se, naime, dogoditi da pojedini vjeroučitelj, i nesvjesno, »ožalošćuje ljudsko biće«, kada se njegova nastava iscrpljuje u »utuvljivanju pojmova«, u onemogućivanju izbora i slobodne odluke vjeroučenika te pretjeranom moraliziranju, odnosno reinterpretaciji kršćanske vjere u moralističkim terminima, u kojima umjesto radosti i obećanja s »Gore blaženstva« odjekuje »Sinajska munja« zapovijedi i zabrana i, barem prikrivena, prijetnja s vječnom kaznom.⁴⁵ Nema sumnje da je vrijeme viših razreda osnovne škole, a posebice srednje škole, i »vrijeme čišćenja« iskrivljenih slika o Bogu koje dijete često nosi iz djetinjstva, pogotovo ako se je odgoj temeljio na »religiji iz straha ili iz koristi«,⁴⁶ ili jamac određenog poretka i stila života, nametnutog od odraslih. Uvijek će ostati kompleksno pitanje zbog kojih sve razloga mladi čovjek, barem naizgled, odbacuje vjeru. Vjeroučitelj ipak mora bdjeti da vjeronauk slučajno ne bi prerastao u »direktni odgoj za nevjeru«, što se događa ako se kršćanstvo predstavi više kao zapovijed, obveza ili propis, te ako se uglavnom oslanja na »jačanje osjećaja grijeha«,⁴⁷ pogotovo na području seksualnosti.⁴⁸ Drugi vatikanski sabor je s autoritetom naglasio da je iskrivljavanje slike Boga i čovjeka jedan od ključnih razloga za nastanak ateizma⁴⁹ i indiferentizma. Najveći je problem ako se na taj način stvara slika o Bogu koga ne zani-

⁴⁴ Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi, u: *Katehetski glasnik* II(2000)2, str. 10.

⁴⁵ QUELQUEJEU B., *Faillitè dell' ètique séculière?* u: LUNEAU R.-LADRIÈRE, *Le rêve de Compostelle. Vers la restauration de l'Europe chrétienne?*, Paris, Centurion, 1989., str. 217.

⁴⁶ VARONE F., *Nevolje s odsutnim Bogom*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 55.

⁴⁷ J. Gevaert ukazuje na problem zapadnog kršćanstva koje je dugo vremena naglašavalo jednostrano »negativnu i grešnu viziju čovjeka«. Međutim, temeljna stvarnost Evandjelja nije grijeh, već ljubav Boga koji spašava (Usp. GEVAERT J., *Prima evangelizzazione...*, nav. dj., str. 171).

⁴⁸ S obzirom na takva pretjerivanja Duda B. dobro primjećuje: »Često se Božji zakon prikazuje samo takvim da zabrani i zabranjuje. Bog nije takav: on ne brani da zabrani nego brani da očuva. Piše u Pismu: 'Ništa ne mržiš od onoga što si stvorio' (Mudr 11, 24). Bog objavljuje svoj zakon čovjeku ne da bi mu nešto oteo – pa ni ljubav ni seksualnost, nego zato da obrani, očuva, unaprijedi. Božji su zakoni prijateljski čovjeku. Oni su zakoni ljubavi, zakoni života, zakoni sreće« (DUDA B., *Svijeta razveselitelj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990., str. 51); O tome kako iskrivljeni religiozni odgoj, kada se pretvara u skup propisa i zabrana odnosno kada koči cjelovit razvoj mladoga čovjeka, može prerasti u »odgoj za nevjeru«, vidi: BETZ O., *Führt die religiöse Erziehung zum Unglauben?*, München 1962.; Usp. ŠIMUNOVIĆ M., *Mladi sin kao paradigma razlaza novovjekog čovjeka s Bogom i Crkvom*, u: *Riječki teološki časopis*, VIII(2000), br. 1, str. 79–100).

⁴⁹ Usp. Drugi vatikanski koncil, *Gaudium et spes*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1970., br. 19.

maju ljudska pitanja i problemi. U tom smislu može se postaviti pitanje što se može dogoditi ako poneki vjeroučitelj nosi u sebi neke iskrivljene slike o Bogu kao i o čovjeku koji na ovom svijetu živi kao u »čekaonici«, mjestu kušnje, gdje se mora mučiti da »zaradi nebesku slavu«. Kakav će biti nositelj radosne vijesti ako je naglašeno tjeskoban i u obranaškom stavu usredotočen samo na sebe, bez radosti i dijaloške otvorenosti prema novosti što proizlazi iz autentičnog susreta s Bogom i čovjekom?

Na težnju suvremenoga čovjeka za »samoostvarivanjem«, odgovara već crkveni otac u II. stoljeću, sv. Irenej koji kaže da je »Slava Božja živi čovjek«. Što to znači nego »život u punini« koji Isus toliko naglašava (usp. Iv 10, 10)? Vjeroučitelj ne smije upasti u napast predstavljanja neke tzv. opće slike Boga (neke vrste deizma). Biblija stavlja u prvi plan Boga koji se objavljuje u povijesti putem konkretnih događaja i zahvata, tako da Objava odjekuje unutar čovjekova iskustva. Kada Sin Božji postaje čovjekom to onda znači i posvećivanje vrijednosti čovjeka u planu objave i spasenja. Kao »uzimanje ljudskoga« u osobi Isusa Krista utjelovljenje Sina Božjega svjedoči da je čovjek, u Božjem planu, Božja slika i mjesto njegove spasiteljske prisutnosti. Odnos s Bogom ne živi se samo u nekim sakralnim momentima (u molitvi, liturgiji) već u cijelom životu (u radu, studiju, igri, ljubavi, politici...). Stoga se može opravdano »postaviti u pitanje« vjeroučiteljeva kompetencija ako ne bi znao pokazati što Bog i vjera znače za čovjeka, odnosno da je njegov cjelokupan život mjesto njegova religioznog odgovora na Božji poziv. Jer se je Bog založio za čovjeka, koji je toliko vrijedan da Isus svoj život polaže za njega, otud temelj čovjekova dostojanstva, nepovredivost ljudske osobe, počev od začeca.

Držim, stoga, važnim istaknuti misao hrvatskog teologa M. Valkovića koji primjećuje da »takozvani 'antropološki obrat' u teologiji i Drugi vatikanski sabor sa svojim okretanjem prema čovjeku kao i pokoncilski razvoj teologije i crkvenoga života upućuju nas da više pažnje posvetimo tim aspektima kršćanskog misterija. Ako hoćemo bar donekle pokazati da vjera nije 'opijum' (Marx) ili 'iluzija' (Freud), onda nam je bolje razraditi i živjeti egzistencijalne posljedice kršćanske vjere. Ne možemo se oteti dojmu da je tu glavno područje vjerske krize, i kod laika i kod svećenika. Vjera se napušta ili slabi jer se ne vidi 'čemu služi'«. Odatle osjećaj otuđenosti i frustracije ili – kao suprotnost – pribjegavanje iracionalnim ili čak magijskim, odlukama i rješenjima.⁵⁰ Treba, dakle, s odlučnošću naglasiti presudnu ulogu vjeroučitelja u ovom premišljanju vjere »po antropološkom ključu«, što je neizostavni uvjet za govor vjere, kako bi se Evanđelje otkrilo kao radosna vijest za čovjeka i njegovu situaciju. Nije svejedno hoće

⁵⁰ VALKOVIĆ M., *Za život svijeta. Euharistija i društveni angažman*, u: *Bogoslovska smotra* LI(1981), 2–3, str. 308.

li vjeroučitelj znati pokazati kako ovaj svijet i život, a to znači i ljudske teme poput ljubavi, ženidbe, patnje, mira, pravde, odgoja, napretka, rada i dr., spadaju u vjeronaučne teme, čime će se vidjeti da vjeroučiteljevo djelo počinje od »odgoja za život u ovom svijetu«,⁵¹ kao uvođenje u shvaćanje življenja u punini, u svjetlu Kristove poruke. Nije problem u tome kako će se u vjeronauku prijeći od govora o čovjeku na govor o Bogu, već kako će se prijeći od površnog promatranja čovjeka ka sve dubljoj razini, do suočenja sa njegovom religioznom dimenzijom. Taj prijelaz, to »produbljenje« specifičan je zadatak vjeroučitelja.

S druge strane, opasnost za vjeroučitelja krije se i u »reduciranju vjere na etiku«, odnosno uglavnom na isključivo zalaganje za čovjeka, pa otud prikazivanja Isusa i njegova učenja samo u pravcu socijalne promocije pravde ili obrane diskriminiranih, zaboravljajući pritom transcendentnu dimenziju, tj. odnos vjere i klanjanja Bogu, u prihvaćanju njegove inicijative ljubavi, objavljene u Isusu Kristu. Naime, pravo žarište kršćanske objave, kako opravdano tvrdi J. Gevaert, nije etika već milost, Božja darežljivost, pomirenje, odnosno grandiozna Božja inicijativa u odnosu na čovjeka i pomirenje, što je iznad svake etike. Stoga ne bi vodio ničemu onaj vjeronauk koji ne bi odgajao »dimenziju kršćanske vjere« kao ljubavi i klanjanja Bogu, u potpunom povjerenju u Njega i njegovu spasiteljsku ljubav u Isusu Kristu. Ovakva vjera autorizira nas da proklamiramo kako smrt, krah, opresija nemaju zadnju riječ i da u temelju čovjekova bića nije apsurd već ljubav te da će svijet uspjjeti ako se otvorimo Božjoj ljubavi.⁵²

U svezi s rečenim djeluje izrazito problematičnim mišljenje koje se čuje i od stručnjaka u crkvenim redovima da je, bilo iz razloga izrazitijeg naglašavanja razlike između školskog vjeronauka i župne kateheze, bilo zbog velike slojevitosti vjeroučenika što se tiče njihovih vjerskih uvjerenja, a pogotovo zbog laičnosti škole koja bi samim time trebala biti i neutralna, uputnije predstavljanje Isusa Krista »na način koji ne pretpostavlja nužno kod vjeroučenika vjerničke stavove«, i stoga ne bi koristili izrazi, kao npr. da je Isus naš Spasitelj i Otkupitelj, što bi inače bio sadržaj župne kateheze, jer ti izrazi navodno »pretpostavljaju« ili još gore zahtijevaju vjersko prijanjanje.⁵³ Držim da je potrebno staviti u pitanje one

⁵¹ H. Halbfas s pravom upozorava na opasnost da se vjeroučitelj ograniči uglavnom na religiozni svijet, na način da zemaljske vrednote ostaju po strani, otkud se dobiva dojam da je vjera nešto odijeljenoga od ljudske zbilje (HALBFAS H., *Linguaggio ed esperienza nell'insegnamento della religione*. Una nuova linea per la catechesi, Roma-Brescia, 1970.; O tome kako autentične opće ljudske vrijednosti spadaju u izvore sadržaja religioznog odgoja i kateheze vidi u: Biskupi (bivše) Jugoslavije, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri*. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983., br. 43).

⁵² GEVAERT, *Catechesi e cultura...*, nav. dj., str. 126.

⁵³ RAZUM R., *Specifičnost školskog vjeronauka u odnosu na župnu katehezu*, u: *Kateheza XXII(2000)4*, str. 346–347. Cijeneci napore u promišljanju hrvatskog modela konfesionalnog modela vjeronauka u školi, ipak treba reći da u istome članku djeluju zbudujuće, a što su i

teze o laičnosti koje bi isključivale cjelovito iskazivanje vjerskog opredjeljenja. Ona, naprotiv, u demokratskom svijetu zastupa pluralizam, što znači i prisutnost kršćanskog pogleda na svijet. *Opći direktorij za katehezu* izričito navodi misao Ivana Pavla II., izrečenu na Simpoziju Vijeća europskih biskupskih konferencija o katoličkoj vjerskoj pouci u javnim (državnim) školama (15. travnja 1991.), da učenici »imaju pravo istinito i sigurno učiti vjeru kojoj pripadaju. Ne može se zanemarivati to njihovo pravo da dublje spoznaju Kristovu osobu i cjelovitost spasenjskog navještaja kojeg je donio«. ⁵⁴ Ako vjeroučitelj izvodi takav vjeronauk koji je teološki i pedagoški uvjerljivo utemeljen, može se pretpostaviti da će ga učenici doživjeti »kao nešto što im pomaže, a da pritom školski vjeronauk ne izgubi svoju religijskopedagošku supstancu«, ⁵⁵ odnosno da ne stavi u pitanje autonomiju ili laičnost škole.

6. Vjeroučitelj mentor i savjetnik – u službi promicanja odgojiteljskog sebedarja, međupredmetne korelacije, ekumenskog i dijaloškog pristupa te umijeća komuniciranja

Za kvalitetu rada vjeroučitelja od posebne je važnosti pomoć vjeroučitelja sustručnjaka, odnosno mentora i savjetnika te školskog nadzornika-savjetnika koji moraju imati trajno pred očima, kao određeni parametar kvaliteta vjeroučiteljeva rada, već općeprihvaćena načela: *biti, znati, znati činiti i znati živjeti s drugima*, tj. posjedovanje duhovno-crkvene, biblijsko-teološke, metodičko-didaktičke i interpersonalne komponente. ⁵⁶ Na toj liniji on će najviše doprinositi kvaliteti vjeronauka i škole u cjelini, ako bude svjestan da pristupa učenicima s nesebičnom i bezuvjetnom odnosno sebedarnom ljubavlju, prema evanđeoskom pa-

---

vjeroučitelji u više navrata dali do znanja, i tvrdnje da »briga vjeronauka nije toliko cjelovitost prenošenja kršćanskog vjeronauka koliko promicanje sazrijevanja odgovornih, svjesnih i prosvjetljenih odluka na području vjere i života uopće« (str. 345.); da je »potrebno postaviti pitanje je li škola mjesto gdje se može odgajati vjera« (str. 346.); koliko je »takvo katehetsko usmjerenje školskoga vjeronauka u skladu s laičnošću škole, odnosno s ciljem javne škole koji ne uključuju u sebi i ciljeve koji bi bili katehetski i unutarcrkveni (str. 346) ili da »vjeronauk nije odgoj u vjeri već odgoj o vjeri« (str. 346); ili da je vjeronauk »mjesto evangelizacije a ne katehizacije« (str. 346.). Stoga je opravdano mišljenje urednika *Kateheze* da će ta pitanja ipak trebati bolje raspraviti i pojasniti (str. 280.).

⁵⁴ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, nav. dok., br. 74.

⁵⁵ HEMEL U., *Ohrabrenje za život...*, nav. čl., str. 138.

⁵⁶ SORAVITO L., *Vjeroučitelj (odgoj)*, u: *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon* (ur. M. PRANJIĆ), Kršćanski salezijanski centar, Zagreb 1991., str. 797.; ALBERICH E., *Crkvena kateheza...*, nav. dj., str. 277–279.; Ova je zamisao prisutna i u viđenju odgoja i obrazovanja u Europi i svijetu, u Izvješću UNESCO-u, Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće (Usp. DELORS J. (ur.), *Učenje. Blago u nama*, Educa, Zagreb 1998.).

radoksu »Ako pšenično zrno, pavši na zemlju, ne umre, ostaje samo; ako li umre donosi obilat rod« (Iv 12, 24). Svojim nesebičnim zalaganjem svaki je pravi učitelj, a to se na poseban način odnosi na vjeroučitelja, pozvan djelotvorno pridonositi »duhovnom rađanju i trajnom duhovnom rastu« svoga učenika. Svaki je, naime, učitelj pozvan da postane djelotvornim simbolom duhovnog očitstva i majčinstva u odnosu prema svome učeniku.⁵⁷ Osim nužnosti da vjeroučitelji provode uvjerljiv život vjere, što pretpostavlja njezinu zrelost i svjedočku dimenziju, valja naglasiti da oni moraju biti ljudi »svoga vremena, potpuno identificirani sa svojim ljudima, otvoreni za stvarne probleme i s kulturalnom, društvenom i političkom osjetljivošću. Jedino je tako moguće zamisliti odgoj vjere sukladan današnjim zahtjevima kršćanskog života u društvu.«⁵⁸ Riječ je o zalaganju za istinskog čovjeka, na liniji duhovno-kulturnog stvaralaštva kojem je svrha doprinijeti istinskom životu. Na taj način vjeroučitelj pridonosi dinamiziranju duhovno-kulturnih vrijednosti, koje su stvarnost bez kojih se ne može istinski živjeti.

Isto tako vjeroučitelj je pozvan raditi na uspostavi korelacije (suodnosa) između općeljudskog iskustva i kršćanske vjere, to jest da se pokaže kako Božja poruka afirmira sve ono što je istinski ljudsko, odgovara na najdublja ljudska pitanja, sve do njihova nadilaženja u smislu obogaćivanja, a negdje i negiranja, te vođenja do punine. U temeljnim polazištima *Plana i programa katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi* naglašava se: »Riječ je, ustvari, o prijeko potrebnom uspostavljanju korelacije između općeljudskoga iskustva i kršćanske vjere, tj. o što stvarnijem susretu vjere i života u procesu vjerskoga odgoja i obrazovanja. Pri tome valja imati na umu da je riječ o takvoj korelaciji, o takvu suodnosu u kojemu se istodobno očituje kontinuitet i diskontinuitet između temeljnih ljudskih pitanja i Božjega odgovora na njih. Jer, iako je vjera zapravo odgovor na najdublja ljudska pitanja, taj odgovor ide i dalje i dublje od naših ljudskih pitanja.«⁵⁹ Na toj je crti uspostavljanje što kvalitetnijeg suradničkog odnosa između vjeronauka i drugih nastavnih predmeta »koji su bitno povezani s kulturnim, nacionalnim i religioznim identitetom učenika« kao i suradničke povezanosti koje će se očitovati i u stvaranju planova i programa, školskih udžbenika i ostalih nastavnih medija.⁶⁰

Kvaliteta i posebnost vjeroučiteljeve prisutnosti u školi očituje se na poseban način kroz dijaloški otvoren pristup, odnosno nenametljivo i uvjerljivo svje-

⁵⁷ ŠABIĆ A. G. – BARIČEVIĆ J. – VITEZ I. i suradnici, *Priručnik uz hrvatsku početnicu*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 30.

⁵⁸ ALBERICH E., *Crkvena kateheza...*, nav. dj., str. 278.

⁵⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program...*, nav. dok., str. 13.

⁶⁰ Isto, str. 14.

dočenje svoje vjere, istinski razumijevajući i poštujući one koji drugačije vjeruju ili uopće ne vjeruju, u nastojanju da se uvijek pronalazi ono što je svima zajedničko te ono čime jedni druge mogu obogatiti.⁶¹ Danas je ekumenski i dijaloški pristup tim potrebniji jer to zahtijeva život u pluralističkom svijetu, usred različitosti mišljenja i stavova. U naravi je katoličkog vjeronauka u školi i predškolskog odgoja u vrtićima pravo poznavanje i življenje svoga nacionalnog i religioznog identiteta koje poštuje tuđi kulturni i vjerski identitet.⁶²

Važno je naglasiti da vjeroučitelj treba trajno biti svjestan da je učitelj i odgajatelj te je stoga nužno da posjeduje sposobnosti koje su vlastite istinskom odgajatelju: takt i osjetljivost za osobu, sposobnost shvaćanja i prihvaćanja, osposobljenost za poticanje procesa učenja i umijeće kojim usmjerava prema ljudskoj i kršćanskoj zrelosti. Ako se uvođenje u vjeru definira i kao »komuniciranje Kristove poruke i iskustva osobne vjere«, vjeroučitelj mora biti osposobljen za taj »proces komunikacije«, što uključuje poznavanje zakona komunikacije i novog govora vjere, a time i govora komuniciranja.⁶³ To znači da on nužno komunicira i iskustvo svoje vjere, jer je svojim cjelokupnim djelovanjem svjedok, »pratioc i sudionik na putu« trajnog općeljudskog i vjerničkog sazrijevanja svojih učenika, po uzoru na Isusovu pedagogiju (usp. Lk 24, 13-35). Nema sumnje da će takvim stavom utjecati i na pomake u nastavi kod drugih nastavnika, jer će sve više biti shvaćen i prihvaćen kao ravnopravni odgojni čimbenik, sa specifičnim duhovnim doprinosom, ali i kao čovjek koji je potreban razumijevanja.

⁶¹ U svezi s dijaloškom i ekumenskom otvorenošću vjeroučitelji u školi izjasnili su se i na Katehetskoj ljetnoj školi u Splitu (od 29. do 31. kolovoza 2000.): »Mi, vjeroučitelji Katoličke Crkve, poštujemo pravo svih kršćanskih i drugih vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj da izaberu put koji smatraju najprikladnijim za vjerski odgoj pripadnika svoje vjerske zajednice. Spremni smo u duhu ekumenizma, dijaloga, poštovanja, razumijevanja i solidarnosti na međusobnu suradnju i pomoć« (*Deklaracija o katoličkom vjeronauku u školi*, u: *Katehetski glasnik* 2(2000.)3, str. 24–26, čl. 7.).

⁶² *Priopćenje za javnost Nacionalnoga katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije* (Povodom napisa u tisku o vjeronauku u školi i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama), u: *Katehetski glasnik* 1(1999)1, str. 122.

⁶³ O važnosti traganja za novim govorom vjere posebice na katehetskom polju vidi: ŠABIĆ A. G., *Prema novom govoru vjere*, u: *Bogoslovska smotra* LXIX(1999.)4, str. 535–562.; Može se ustvrditi da je hrvatska kateheza, ne samo teoretski već dobrim dijelom i u praksi, posljednjih tridesetak godina, oslušujući teološka razmišljanja i konkretnu situaciju, bila na tragu stvaranja novoga govora vjere. Tako su naši biskupi još 80-tih godina prošloga stoljeća naglasili da se u vjerskom odgoju i obrazovanju »treba čuvati dvije opasnosti: (...) s jedne strane treba se čuvati rutinskog, nekreativnog i tjeskobnog konzervatizma (ponavljanja starog) i, s druge strane nepromišljenih improvizacija i avanturizma u religioznoodgojnom i katehetskom radu«, na crti vjernosti Bogu (evanđelju) i čovjeku. (*BISKUPI Hrvatske JUGOSLAVIJE, Radosno naviještanje...*, nav. dok., br. 34).

7. Vjeroučitelj savjetnik i mentor i školski nadzornik-savjetnik – promicatelj kvalitetnijeg profila vjeroučitelja i vjeronauka u školi kroz sustav trajnog usavršavanja

Posebna odgovornost je na vjeroučiteljima mentorima savjetnicima i školskim nadzornicima-savjetnicima koji su i promaknuti ili imenovani u to zvanje radi organizacije i unapređivanja vjeroučiteljske struke »iznutra«, tj. da se struka pozitivno profesionalizira u skladu sa specifičnim ciljevima škole.⁶⁴ Stoga je razumljivo da bi trebali još više »raditi na sebi«, na trajnoj provjeri svoga znanja i svojih stavova, posebice na stručnim seminarima⁶⁵ kako bi mogli stručno promicati kvalitetniji vjeronauk.

U bitne sastavnice vjeronauka u školi svakako spada i kvalitetno vrednovanje rada vjeroučitelja odnosno postignutih rezultata. U tom pravcu učinjeni su značajni pomaci na razini Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije, gdje je promoviran »Sustav vrednovanja kvaliteta poučavanja vjeronauka«, kao usmjerenje vjeroučiteljima savjetnicima, mentorima i biskupijskim katehetskim uredima u pružanju pravodobne i odgovarajuće stručne pomoći vjeroučiteljima te trajnoga kvalitetnog razvijanja vjeronaučne struke. Riječ je o vrednovanju didaktičko-metodičkog planiranja nastavnog sata i njegovoj ukupnoj procjeni, o samom izvođenju nastavnog sata, metodičko-komunikacijskom pristupu u obradi vjeronaučnih sadržaja, o odgojno-komunikacijskom odnosu vjeroučitelja-vjeroučenika te, dakako, o sadržajnoj razini i ispravnosti poučavanja.⁶⁶ Kvalitetnijem usavršavanju i radu vjeroučitelja na poseban će način doprinijeti i stručni ispiti, čija je svrha osposobljavanje vjeroučitelja za što mjerodavnije i samostalnije vršenje njihove službe, a pogotovo novi vjeronaučni udžbenici.⁶⁷

U temeljnim polazištima *Plana i programa katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi* naglašava se da je stručno usavršavanje vjeroučitelja njegovo »temeljno pravo i dužnost«,⁶⁸ za što se trebaju brinuti mjerodavne školske i crkvene instance, kako na razini Hrvatske biskupske konferencije i Ministarstva prosvjete i

⁶⁴ O obrazloženju uspostave mentorske, savjetodavne i nadzorne službe vjeroučitelja u školi i o vodiču za vršenje tih službi – vidi u: *Katehetski glasnik* II(2000)2, str. 121–123 i str. 131–134.

⁶⁵ Već je održano više seminara za vjeroučitelje mentore i savjetnike, a od posebnog je značenja bio onaj u Novom Vinodolskom (15.– 16. ožujka 2001.) u organizaciji Zavoda za unapređivanje školstva Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske i Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije.

⁶⁶ *Katehetski glasnik*, II(2001), str. 96–104). Valja napomenuti da ovaj pokušaj vrednuju i drugi prosvjetni djelatnici koji smatraju da im može poslužiti i u njihovoj struci.

⁶⁷ PAVLOVIĆ A., *Temeljna polazišta, kriteriji i upute za izradu vjeronaučnih udžbenika, radnih bilježnica i priručnika za osnovnu i srednju školu*, u: *Katehetski glasnik* II(2000)1, str. 90–94 i u: *Katehetski glasnik* II(2000.)3, str. 142.

⁶⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program...*, nav. dok., str. 62.

športa tako i na biskupijskim odnosno županijskim razinama. Premda su posljednjih godina u tom pravcu učinjeni znatni pomaci,⁶⁹ ipak treba reći da se ukazala potreba preustroja trajnog usavršavanja.⁷⁰ Obveza trajnog usavršavanja vrijedi jednako za redovnice i laike kao i za svećenike. Valja voditi računa o činjenici da mnogi svećenici, osobito oni koji su završili teološki studij pred deset ili još više godina, nisu imali prilike za sustavnu pripremu za rad u školi, posebice što se tiče didaktičko-metodičkih stvaralačkih pristupa u realizaciji sata vjeronauka, na što upozoravaju poneki ravnatelji i stručne pedagoške službe. Mnogi su završili teologiju kada se uglavnom stavlja naglasak na spoznaje vjere bez posebne zabrinutosti kako će se događati proces uvođenja u vjeru. Upravo je to ključni problem u formaciji budućih vjeroučitelja, tj. kako »prericati« kršćansku poruku, odnosno usmjeravati proces njezine aktualizacije i inkulturacije.⁷¹ Zacijelo predstoji zadatak daljnje takve reforme studija na našim crkvenim učilištima koji će pružati veće mogućnosti za vršenje vjeroučiteljske službe⁷² te omogućavanja

⁶⁹ Činjenica je da se trajnom usavršavanju vjeroučitelja u Crkvi pridaje velika važnost. Na razini Mješovitoga povjerenstva Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije i Ministarstva prosvjete i športa zaključeno je da svaki vjeroučitelj treba sudjelovati na jednom skupu na »nacionalnoj razini« te na dva skupa na biskupijskoj razini, gdje se stavlja naglasak i na stručne aktivne s manjim brojem sudionika. Od posebnog su značenja Katehetske ljetne i zimske škole, na kojima se okupljalo preko 1000 vjeroučitelja.

⁷⁰ S ciljem da se ostvari što kreativnije i kvalitetnije sudjelovanje vjeroučitelja zaključeno je da se temeljito preustroji trajno usavršavanje, tj. da *Katehetske škole* budu usredotočene na pojedine segmente odnosno godišta odgoja i obrazovanja. U tom smislu planira se više katehetskih škola (za predškolski vjerski odgoj, za osnovnu odnosno srednju školu, za osobe s posebnim potrebama i za župnu katehezu, kako bi se moglo kvalitetnije raditi posebice u timovima ili pedagoškim radionicama. O tome vidi: *Provedbeni plan i program redovitog i trajnog stručnoga katehetskoga usavršavanja vjeroučitelja u školi i kateheta u župnoj zajednici*, u: *Katehetski glasnik* II(2000.),3, str. 105–110).

⁷¹ Očito je da i zbog toga ponekad satovi vjeronauka postaju dosadni. Činjenica je da »suvremeni pristup iziskuje daleko veće osposobljavanje za motiviranje učenika te uvažavanje njihova stvaralaštva, što se ne postiže uglavnom direktivnim metodama, odnosno pretvaranjem vjeronauka u monolog ili moralizatorske propovijedi« (ŠIMUNOVIĆ M., *Drugačija katehetska odgovornost za novo vrijeme i sve zahtijevnije zadatke*, u: *Katehetski glasnik* 2(2000)3 str. 76); Usp. GEVAERT J., *Prima evangelizzazione...*, nav. dj., str. 142.

⁷² Činjenica je da visoka crkvena učilišta, jer su izričito znanstvene ustanove, nemaju dostatnog prostora za osposobljavanje budućih pastoralnih djelatnika za neke specijalne oblike rada, kao što je služba vjeroučitelja u školi. Za to nisu dovoljni pojedini kolegiji, već i posebne metodičke vježbe. U tom smislu pročelnik katedre religiozne pedagogije i katehetike na Katoličkom bogoslovnom fakultetu A. Hobljaj zalaže se za obvezatnost metodičkih vježbi i za svećeničke kandidate. O tome vidi: *Metodičke vježbe iz katehetike*, u: *Katehetski glasnik* I(1999)1, str. 72; Na povećanu odgovornost odgojitelja i profesora budućih pastoralnih djelatnika za njihovo »pravo osposobljavanje za autentično komuniciranje i aktualizaciju kršćanske poruke« ukazali su i hrvatski biskupi, u: *Poruka hrvatskih biskupa: Župna kateheza u službi župne zajednice*, *Katehetski glasnik* II(2000.)3, str. 12. Predsjednik Vijeća za katehizaciju

doškoloavanja dijela odgojiteljica u predškolskim ustanovama koje bi na taj način i službeno mogle preuzeti predvođenje vjerskog odgoja.⁷³ U zadatku trajnog usavršavanja važnu ulogu imaju upravo vjeroučitelji mentori i savjetnici te školski nadzornici-savjetnici. Oni su pozvani da, u okviru biskupijskog katehetskog ureda i u suradnji s Područnim jedinicama Ministarstva prosvjete i športa, organiziraju stručne skupove i aktivne, na kojima se neće uvijek ponavljati neka »opća pitanja«, već će biti »ciljani«, usredotočeni na najkonkretnije teme i način njihove obrade. U okviru Katehetskih ureda valja poraditi na pokretanju osnivanja priručne biblioteke, također opremljene i multimedijalnim osobito audiovizualnim sadržajima. Osobita im je briga asistencija vjeroučiteljima koji će biti mentori pojedinim vjeroučiteljima u vrijeme pripravničkog staža.

Uzevši u obzir predrasude koje vladaju prema kršćanstvu, Crkvi i uopće prema religiji kao takvoj, uloga vjeroučitelja savjetnika je od posebne važnosti jer će svojim nastupima »otklanjanje predrasude« i promicati cjelovitiju viziju crkvenoga poslanja, u službi integralnoga razvoja čovjeka. Zato smatram nužnim da vjeroučitelji mentori, savjetnici i nadzornici nastoje takve suvremene stavove obrazlagati na susretima s vjeroučiteljima te nastavnicima (po mogućnosti i na nastavničkim vijećima – sjednicama), na susretima s roditeljima i dr. Dokument *Osnova za ustroj školstva RH* osobito inzistira na važnosti suradnje s roditeljima u svemu, pa i programiranju nastave. Držim da će vjeroučitelji, u našem slučaju osobito savjetnici i nadzornici-savjetnici, morati daleko više poraditi na tom kontaktu s roditeljima. Oni su pozvani, uz ostalo, da provjeravaju jesu li za to ostvarene, ili kako se mogu ostvariti, mogućnosti unutar pojedine škole također i kroz posebni tzv. vjeronaučni kabinet, opremljen suvremenim medijima. Isto tako valja se zalagati za, barem povremene, nastupe vjeroučitelja kao i vjeroučitelja savjetnika i nadzornika na roditeljskim sastancima, tribinama i sl. Oni mogu puno pridonijeti kvaliteti djelovanja škole također i izradom prikladnih materijala za razne prigode, blagdane ili »Dane« u školi, gdje se očekuje ili traži vjerski sadržaj. Događa se, naime, često da škola odnosno pojedini nastavnici zaduženi za ta pitanja traže neke materijale te, jer ih ne nalaze, pribjegavaju raznim sadržajima i scenskim komadima koji nisu na crti suvremenog shvaćanja vjere,

---

Hrvatske biskupske konferencije mons. dr. Marin Srakić poslao je svim visokim crkvenim učilištima posebne upute u svezi sa stjecanjem stručnih obrazovnih naslova za vjeroučitelja u školi, tj. popis kolegija koji bi trebali biti pri katedri religiozne pedagogije i katehetike te pastoralne teologije, po uzoru na katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, vidi: *Katehetski glasnik* II(2000.)2, str. 113–115.

⁷³ Usp. HOB LAJ A., *Nastavni program i nastavni plan za doškoloavanje odgojitelja i stručnih suradnika te vjeroučitelja za vjerski odgoj djece u predškolskim ustanovama*, u: *Katehetski glasnik* II(2000.)2, str. 172–180. Predsjednik Vijeća HBK za katehizaciju mons. dr. Marin Srakić uputio je molbu svim crkvenim učilištima da se zauzmu u izvođenju ovoga Plana i programa doškoloavanja.

odnosno ispravne slike Boga i čovjeka. U svezi s rečenim držim da će vjeroučitelji mentori, savjetnici i nadzornici-savjetnici trebati imati daleko veću ulogu i u kreiranju planova i programa kao i vjeronaučnih udžbenika. Isto tako oni bi trebali još bolje iskoristiti i šanse izvannastavnih aktivnosti.⁷⁴

Osim nastupa u crkvenim medijima nužno je da preuzmu inicijativu odnosno da pišu i u ostalim društvenim medijima,⁷⁵ da se »oglašavaju« na javnim tribinama, kao predavači ili diskutanti, reagirajući ako treba na pojedine netočnosti u svezi s vjerskim odgojem i kršćanskim pogledom na svijet i čovjeka u cjelini. Obogaćujući tako »prosvjetnu i širu javnost« novim spoznajama, na teoretskoj i praktičnoj razini, bolje će opravdat svoje zvanje a također i odgovoriti na neke primjedbe da su navodno prerano promaknuti u zvanje mentora i savjetnika. Uzevši sve rečeno u obzir pokazuje se bitnim da vjeroučitelji mentori, savjetnici i školski nadzornici-savjetnici usko surađuju sa biskupijskim katehetskima uredom. To se posebno odnosi na vjeroučitelja školskog nadzornika-savjetnika, jer mu se za to pružaju i veće mogućnosti.⁷⁶ Ukoliko je školski vjeronauk, kako naglašavaju pojedini stručnjaci, pospješivanje usvajanja religiozne kompetencije, osobito kod mladih, da budu osposobljeni za znalacko razmišljanje o temeljnim pitanjima i kvalificirano tumačenje svijeta a time i za usvajanje pravih odluka za smisleni život, onda to zahtijeva »profesionalne nastavnike, koji su završili solidan studij i po mogućnosti dalje se obrazovali za vođenje ljudi uključivši njihovu odgovarajuću socijalnu i emotivnu kompetenciju«.⁷⁷

⁷⁴ Budući da je od 1999., na prijedlog Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije *Vjeronaučna olimpijada Maloga Koncila – MAK* u Ministarstvu prosvjete i športa priznata kao izvannastavna aktivnost, vjeroučitelji imaju dobru priliku za angažiranje djece, čime se može doprinijeti istinskom, djelotvornom i životnom povezivanju škole i župe, društva i Crkve, upravo što i školski vjeronauk mora biti ta »poveznica« (ŽIC V. – PINTARIĆ N., *Nacionalni katehetski ured HBK na zajedničkom djelu s »Malim Koncilom – Makom«*, u: *Katehetski glasnik*, II(2000)2, str. 206).

⁷⁵ Još uvijek nije došlo do prave suradnje u društvenim medijima. Potrebno je otvoreno postaviti to pitanje, kako se i dalje ne bi događalo svojevršno »marginaliziranje« vjeronauka kao školskoga predmeta. Stoga se barom vjeroučitelji savjetnici trebaju zauzeti za adekvatnu prisutnost npr. u *Školskim novinama*, *Zrnu*, *Prosvjetnom vjesniku*, u listovima pojedinih škola i dr. Čini mi se da bi vjeroučitelji savjetnici i nadzornici-savjetnici trebali preuzeti i uređivanje posebne stranice u »Prosvjetnom vjesniku«, jer je krajnje vrijeme da znaju i na taj način »davati ono što su primili« i tako stimulirati suvremenije »viđenje« vjeronauka u školi.

⁷⁶ Predviđeno je da vjeroučitelj školski nadzornik-savjetnik, bude zaposlen »na pola radnoga vremena« kako bi u uskoj suradnji sa Katehetskim uredom, Područnom jedinicom Ministarstva prosvjete i športa i Županijskim uredima za prosvjetu, kulturu, informiranje, sport i tehničku kulturu, mogao raditi na nadzoru i promicanju vjeronauka. U tom smislu on će morati dobro proučavati zakone i provedbene propise u području odgoja i obrazovanja, kao i crkvene dokumente koji se odnose na vjerski odgoj.

⁷⁷ HEMEL U., *Ohrabrenje za život...*, nav. čl., str. 140.

8. Nezaobilaziva podrška kršćanske zajednice vjeroučitelju u kontekstu komplementarnog suodnosa vjeronauka u školi i župne kateheze

Demokratskim promjenama Crkvi su se otvorile značajne mogućnosti za novu evangelizaciju, što se na poseban način događa i kroz školski vjeronauk. U njezino ime, jer je odgoj bitno crkveni čin, s posebnim mandatom to djelo u školi predvodi vjeroučitelj. Stoga je razumljivo da njegovoj formaciji kao i trajnom usavršavanju treba posvetiti maksimalnu pažnju. Pritom je potreban trajne podrške od kršćanske zajednice, koja je odgovorna za djelo odgoja u vjeri, kako bi svoj zadatak izveo na što kvalitetniji način. Spomenuti, priznati europski kateheta, E. Alberich naglašava da se školski vjeronauk, premda nije kateheza u formalnom smislu riječi, »može smatrati izvornim oblikom ministerija riječi, ukoliko je poduka i svjedočenje kršćana unutar škole (...) Njegova se uloga pokazuje providonosnom za Crkvu jer može omogućiti da se dođe do velikog broja mladih koji teško da su prisutni u ostalim crkvenim strukturama te stoga što unutar škole može predstavljati povlaštenu mogućnost dijaloga vjere i suvremene kulture. Školski vjeronauk osim toga pomaže kršćanskoj zajednici da postane svjesna zahtjeva i iščekivanja svijeta mladih«. ⁷⁸ U tom smislu trebaju se dogoditi značajniji pomaci u senzibiliziranju župnih zajednica kako bi se u njima događala što autentičnija obnova te kako bi rasla u svijesti odgovornosti i za vjeronauk u školi. ⁷⁹ Vodeći računa o nužnosti suradnje triju odgojnih čimbenika u odgoju djece i mladih, tj. obitelji, škole i župne zajednice bitno je da ta suradnja bude kvalitetna uz poštivanje autonomije pojedinih.

Nakon višegodišnjeg nesnalazjenja u svezi s odnosom školskoga vjeronauka i župne kateheze stvari u posljednje vrijeme postaju jasnije, pogotovo nakon što je izišao posebni dokument Hrvatske biskupske konferencije o novom poimanju župne kateheze, koja je sva usmjerena ka uvođenju djece i mladih u vjeru i život kršćanske odnosno župne zajednice, usredotočena na sadržaje koje nudi liturgijska godina, s posebnom metodologijom koja cilja prema zahvaćanju odraslih i stimuliranju svijesti zajedništva i poslanja, odnosno zalaganja iz vjere. ⁸⁰ Nakon što je sada daleko jasnija razlika i odvojenost, ali u isto vrijeme i komplementarnost školskoga vjeronauka i župne kateheze vjeroučitelju u školi je uvelike olak-

⁷⁸ ALBERICH E., *Crkvena kateheza...*, nav. dj., str. 229.

⁷⁹ *Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi*, u: *Katehetski glasnik II*(2000.)2, str. 12–13.

⁸⁰ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* (izrad. M. Šimunović i B. Škunca), Nacionalni katehetski ured HBK-Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb-Zadar, 2000.; Stručni osvrt na novi Plan i program župne kateheze vidi: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije CXXIX*(2001.)3; *Usp. Poruka hrvatskih biskupa: Župna kateheza u službi župne zajednice*, u: *Katehetski glasnik II*(2000.)3, str. 15.

šana pozicija, jer bolje zna što spada na školski vjeronauk, a što na župnu zajednicu odnosno katehetu. Time se na drugačije temelje postavlja i pitanje suradnje u župnoj zajednici. Ovakvu koncepciju možemo čak smatrati svojevrsnim »hrvatskim modelom« za cjeloviti odgoj i obrazovanje, koji treba još doraditi, ali nikako »staviti u pitanje«. U protivnom, može se dogoditi za cjelovit odgoj »opasan proces« odvajanja vjeronauka i vjeroučitelja ne samo od župne zajednice, kao uporišne točke, već i od Crkve.⁸¹

Podrška kršćanske zajednice vjeroučitelju u školi svakako najprije će se dogoditi stvaranjem autentičnih kršćanskih zajednica koje će cjelokupnim svojim životom moći »zahvatiti« djecu i mlade koji bi, pozitivno izazvani i vjeronaukom u školi, htjeli ući u proces dubljeg uvođenja u »osobno iskustvo vjere koje se najdjelotvornije može učiti, slaviti i živjeti u konkretnoj vjerničkoj odnosno župnoj zajednici.«⁸² Doprinos kršćanske zajednice očitovat će se u aktivnom zanimanju za školu, u prvom redu za »rad vjeroučitelja i pomoć da on svoje poslanje što kvalitetnije ostvari, te potpora vjeroučitelju kada predlaže da se organiziraju susreti/tribine za roditelje, u kojima bi se oni upoznali s ciljevima i sadržajima vjeronauka u školi.«⁸³

Izazovi školskom vjeronauku, ponajprije vjeroučiteljima, odnosno zahtjevi koji im se postavljaju, zahtijevaju zauzetiju brigu naše Crkve. Važno je naglasiti da kršćanska zajednica mora voditi računa o tome tko je vjeroučitelj. Nije svejedno kakve općeljudske i vjerničke kvalitete posjeduje, a osobito kakve sposobnosti ima za odgojno-obrazovnu relaciju i komunikaciju. Stoga opravdano *Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi* napominje da je »vrlo važno da se već prije upisa na teološko-katehetski (religioznopedagoški) studij kandidatima pomogne što autentičnije odgovoriti na pitanje odabiru li pravi životni poziv. Od vjeroučitelja se naime očekuju, još više nego od drugih učitelja, dostatno razvijene *komunikacijske sposobnosti* u odnosu prema sebi i prema drugome.«⁸⁴

⁸¹ Zacijelo će trebati domisliti načine suradnje vjeroučitelja u školi, župnika i ostalih suradnika u konkretnoj župnoj zajednici, što će se bolje ostvariti kada se formira više župnih kateheta kako vjeroučitelj u školi, uz školske obveze, ne bi bio previše opterećen u župnoj katehezi.

⁸² *Poruka hrvatskih biskupa o vjerskom odgoju u školi i župnoj zajednici* (lipanj 1991.), u: Hrvatska biskupska konferencija, *Plan i program...*, nav. dj., str. 284.

⁸³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza...*, nav. dok., str. 141; Usp. ŠIMUNOVIĆ M., *Odgojna prisutnost crkve u školi ili evangelizacija škole*, u: *Katehetski glasnik* I(1999)1, str. 73–74.

⁸⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program...*, nav. dj., str. 63; Pri biskupijskim katehetskim uredima djeluje i *Povjerenstvo za mandate*, koje s predstojnikom ureda vodi računa o uvjetima da netko može biti vjeroučitelj u školi, odnosno da od dijecezanskoga biskupa dobije kanonski mandat (*missio canonica*) ili da ga se opozove »zbog nedostatka s obzirom na ispravnost naučavanja i s obzirom na osobno čudoređe« (*Ugovor o kato-*

Na kraju, vjeroučitelji, često s pravom, ponekad primjećuju da im nije pružena dovoljna podrška. Ako se od njih više očekuje, potrebna je i jača pomoć i razumijevanje. Oni su potrebni trajne podrške. U ovom kontekstu valja podsjetiti na riječi Ivana Pavla II. da je Crkva, ukoliko joj je religioznoodgojni rad jedan od temeljnih i prvotnih zadaća, »pozvana da katehezi posveti svoje najbolje zalihe u ljudima i snagama, ne štedeći napore, umore i materijalna sredstva«. ⁸⁵ U tom smislu trebat će više pažnje posvetiti i školovanju katehetskih stručnjaka koji će, uz ostalo, biti pri katehetskim uredima na pomoć vjeroučiteljima i katehetama.

Zaključak

Uzevši u obzir sve teškoće s kojima se susretao vjeroučitelj u hrvatskom školskom sustavu, bilo da je bio oduševljeno primljen ili se osjećao kao neko strano tijelo, može se zaključiti da je odigrao presudnu ulogu u procesu usustavljenja vjeronauka u školu. Ne smije se smetnuti s uma činjenica da se to dogodilo nakon dugog niza godina »odgojnog jednoumlja« a time i isključenosti Crkve iz odgojno-obrazovnog sustava. Iz istraživanja ovoga članka kao poseban zaključak nameće se potreba za jednim objektivnim istraživanjem o ukupnom doprinosu (i propustima) katoličkog školskog vjeronauka hrvatskom školstvu. Međutim, valja uzeti u obzir činjenicu da su hrvatski vjeroučitelji radili u izuzetno teškim okolnostima agresije na Republiku Hrvatsku a potom poratnoga razdoblja. Treba reći da su im se postavili veliki zadaci a da u isto vrijeme nisu imali dostatne psihopedagoške preduvjete za prihvaćanje zahtjeva svojstvenih školskoj stvarnosti, dok su u isto vrijeme bili »pod udarom« predrasuda, negdje sa strane školskih vlasti a negdje čak i sa strane nekih svećenika koji su svojim nastupima u sredstvima javnog priopćavanja pospješivali produbljivanje spomenutih predrasuda s obzirom na svrsishodnost vjeronauka u školi. Vjeroučitelji s pravom očekuju da se o tome povede rasprava kako bi i oni imali prilike izjasniti se.

Imajući na umu i europska iskustva gdje je vjeronauk uglavnom sastavni dio školskog sustava, s krizama i teškoćama s kojima se susreće s obzirom na model i status u suvremenoj školi u promijenjenom svijetu, a što se odražava i na ove prostore, predstoje ozbiljni napori u pravcu produbljivanja utemeljenosti i specifičnosti »hrvatskoga modela« i u tom sklopu mjesta i uloge vjeroučitelja svećenika, redovnice ili laika. Tome će, u prvom redu doprinijeti ozbiljno programiranje u okviru odgojno-obrazovnog projekta škole i stručno osposobljavanje vjerouči-

---

ličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama, čl. 5, par. 4).

⁸⁵ IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae*, Glas Koncila, Zagreb 1994., br. 15.

telja i, u tom sklopu, na poseban način vjeroučitelja mentora, savjetnika i školskih nadzornika-savjetnika, na crti njegova teološko-katehetskoga i duhovno-vjerničkog profiliranja. Za to se očekuje još veća zauzetost svih najodgovornijih u Crkvi, a posebno profesora na crkvenim učilištima i katehetskih institucija.

Predstoji zadatak zauzetijih domišljanja i inovacija u sustavu redovitog školovanja i trajnog usavršavanja, boljeg profiliranja lika vjeroučitelja za osnovnu školu, za srednju školu i za rad s osobama s posebnim potrebama te odgojitelja u vjeri u predškolskim ustanovama, kao i pripravničkog staža i polaganja stručnih ispita, a time i boljeg zaživljavanja sustava mentorske, savjetničke i nadzorničke službe. Posebnu, pak, pažnju trebat će posvetiti inovaciji postojećih ili izradi novih Planova i programa te novih vjeronaučnih udžbenika. Istina je da je glavna snaga bila usmjerena prema usustavljenju vjeronauka, posebno školovanju i doškolovanju vjeroučitelja. Ipak se mora priznati da se dogodio priličan propust s kašnjenjem izdavanja novih udžbenika i priručnika za osnovnu školu.

Budući da odgojno-obrazovno djelovanje nužno iziskuje zajedništvo i suradnju, čemu je zacijelo u posljednje vrijeme dao svoj specifičan doprinos i *Katehetski glasnik* koji je pokrenuo Nacionalni katehetski ured HBK, razumljivo je očekivanje vjeroučitelja da im se pomogne u okupljanju i organiziranju u tzv. manjim profesionalnim skupinama radi lakšega suočavanja s izazovima, te radi ljudskoga i kršćanskoga rasta i podrške. Očito bi u tome trebalo pomoći i (ponovno) pokretanje *Hrvatskog katoličkog katehetskog društva* koje bi, uz ostalo, trebalo pomoći da »vjeroučitelj kao pojedinac u udruženom smislu bude zaštićen i da ljudski, vjernički i stručno napreduje, a u javnosti da ne bude ostavljen samome sebi«.⁸⁶

⁸⁶ HOBLAJ A., *Hrvatsko katoličko katehetsko društvo*. Ususret obnoviteljskoj skupštini, u: *Katehetski glasnik* II(2000)2, str. 48.

Summary

*CATECHIST AS THE MAIN FACTOR IN PROMOTING THE POSITION AND
QUALITY OF CATECHISM IN CROATIAN SCHOOLS*

*The importance of revivification of the mentoring and advisory service in profiling
the new role of the catechist*

The presence of catechism and catechists in schools has opened a brand new and a challenging page of the activities of the Church in new social circumstances. While establishing the formal and legal introduction of catechism to the educational system, which has happened in a special way by signing a contract between the State and the Church, we must pay special attention to the catechist as one of the most responsible factors. After an enthusiastic beginning there was a period of more conscious confrontation with progressively demanding expectations on school systems in a world that rapidly changes, as well as the series of prejudices and misunderstandings that follow the subject of catechism in schools.

Since the beginning of the process of promoting a number of catechists into mentors and advisors and the appointing of school supervisors/advisors that started a year ago, the opportunity to systematically follow and improve the quality of catechism has been opened. That greatly increases the chances of better profiling and grounding of the specific qualities of catechism in schools, especially regarding its aims and the place and role of the catechist.

Ten year's experience invites for involved observation of the basic contemporary tendencies in the field of pedagogics and schooling, as well as for the need for lasting theological/catechetical modernization of the contents and manner of performance of catechism through the devotion to God and man, which also means the discovery of the authentic picture of both God and man. Today, that cannot happen without lasting training on a continual basis nor without the better support of the Christian community in whose name the catechist transfers part of the upbringing in faith by means of school catechism. In that, the expert help from the catechist co-experts is of crucial importance, especially from mentors, advisors and the school supervisor/advisors, who we need to pay special attention to.

Key words: school catechism, religious upbringing and education, catechist (new figure), contemporary pedagogics, new tendencies, picture of God and man, value system, mentor, advisor, school supervisor/advisor, lasting improving, Christian community